ZOZOLALA

gratis tweemaandelijks stripinformatieblad *december 2005 / januari 2006* 145

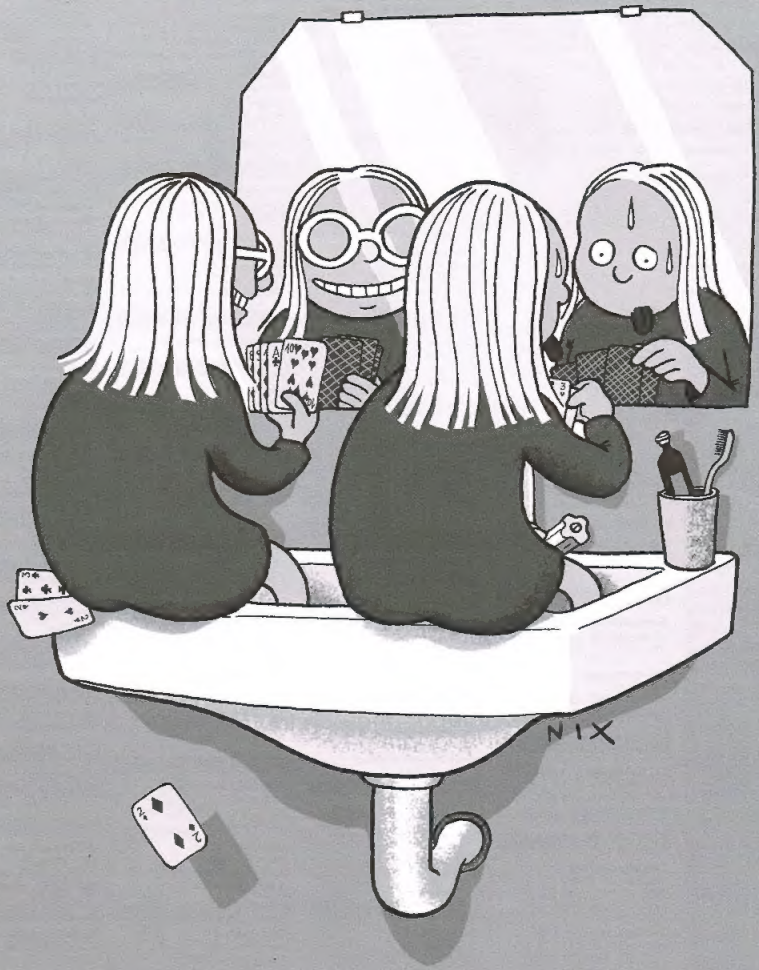

COLOFON

Redactie · Jef Nieuwenhuis, Hans van Soest, Toon Dohmen, Gerard Zeegers en Hans Pols.

Opmaak · Sigge Stegeman.

Vaste medewerkers · VLERK, Karin van Wylick, Bert Meppelink, Peter de Wit, Mark Horemans, Pieter van Oudheusden, Arend Jan van Oudheusden, Lamelos, Paul van Gremberghen en Roel Daenen.

Ook werkte mee · Nix.

Druk & Afwerking · Drukkerij Wilco (Amersfoort).

Distributie · Van Ditmar, Amsterdam (NL), Pinceel Stripverspreiding, Leuven (B).

Abonnementen zijn mogelijk voor één jaar (€ 11,25) of voor twee jaar (€ 18,–). Belgische CJP-houders betalen per jaar € 10, of per twee jaar € 15.

Abonnementen gaan in na storting van het totaalbedrag op Postbank giro 3253937 (NL) of Postgirorekening 000 – 1648405 84 (B) t.n.v. Stichting Zet.EL te Bilthoven o.v.v. je eigen adres en evt. je CJP-nummer.

Copyright 2005 bij Stichting Zet.EL · Overname van artikelen, strips of illustraties enkel in overleg met de uitgever.

Oplage · 7.500 exemplaren.

ISSN · 1382 8630

Redactieadres · Postbus 344, 3720 AH Bilthoven, Nederland.

E-mail · redactie@zozolala.com

Webstek · www.zozolala.com

BIJ DE VOORPLAAT

Kinky en Cosy klaverjassen met zijn vieren. Een exclusieve voorplaat van Nix.

ZozoLala is een onafhankelijk stripinformatieblad, uitgegeven door Stichting Zet.El, dat tweemaandelijks verschijnt. ZozoLala is gratis voor de klanten van nevenstaande stripwinkels.

ALKMAAR

Bookers & Strippers
Boterstraat 19
1811 HP / 072 - 512 19 16

De zwarte valk
Voordam 4
1811 MA / 072 - 515 63 23
peter.schuurman@euronet.nl

AMERSFOORT

De bende van de 6 Neuzen
Zuidsingel 69
3811 HD / 033 - 475 37 31
www.de6neuzen.nl

AMSTERDAM

Het beeldverhaal
Kinkerstraat 162-164
1053 EH /020 - 6855100
www.het-beeldverhaal.nl

Lambiek
Kerkstraat 132
1017 GP / 020 - 626 75 43
www.lambiek.net

Nou moe!?!
Lindenstraat 1
1015 KV / 020 - 693 63 45

Snoek
Eerste van Swindenstraat 545
1093 LC / 020 - 668 47 64
www.snoekstrips.nl

ANTWERPEN

Mekanik strip
St. Jacobsmarkt 73
2000 / 03 - 234 23 47
www.mekanik-strip.be

ARNHEM

De Noorman
Koningstraat 43
6811 DH / 026 - 442 09 09
de-noorman@planet.nl

ASSEN

Plok. strips en eh... dingen!
Stationstraat 1
9401 KV / 0592 - 31 32 92

BERGEN OP ZOOM

Gilles de Geus
Bosstraat 4 (passage)
4611 NC / 0164 - 24 74 62

BRUGGE

De Striep
Katelijnestraat 42
8000 / 050 - 33 71 12
www.striepclub.be

BRUSSEL

Het B-gevaar
Greepstraat 15
1000 / 02 - 513 14 86
www.b-gevaar.com/store.asp

DELFT

Bul Super
Breestraat 18 - 22
2611 RG / 015 - 212 60 97
www.bulsuper.nl

DEN BOSCH

Silvester
Snellestraat 8
5211 EN / 073 - 690 14 60
www.silvesterstrips.nl

DEN HAAG

Haagse stripshop
Stille Veerkade 43
2512 BE / 070 - 363 41 15
www.comicstripshop.nl

Mieke's striptiek
Chasséstraat 71
2518 RW / 070 - 365 07 38

Walk in
Herengracht 13
2511 EG / 070 - 364 63 36
www.walkin.nl

DORDRECHT

Sjors
Scheffersplein 1
3311 EJ / 078 - 614 20 12
www.stripwinkel-sjors.nl

EINDHOVEN

ENSCHEDE

De strip-aap
Javastraat 22
7512 ZJ / 053 - 430 52 61
www.stripaap.nl

GEEL

Alfa strip
Stationstraat 125
2440 / 014 - 58 43 80

GENT

Pierke
Frans van Rijhovelaan 312
9000 / 09 - 227 70 86

GOES

Het paard van Troje
Langevorststraat 2
4461 JP / 0113 - 21 46 91
www.paardvantroje.nl

GRONINGEN

Modern papier
Pelsterstraat 20
9711 KL / 050 - 313 25 21
www.modernpapier.nl

Pellucidar
Nieuweweg 6
9711 TD / 050-3684414
members.lycos.nl/pellucidar

HAARLEM

Beedee
Anegang 42
2011 HS / 023 - 531 01 68
www.beedee.nl

HASSELT

Wonderland
Paardsdemerstraat 17
3500 / 011 - 22 82 00

HOORN

Het gele teken
Grote Oost 37
1621 BR / 0229 - 21 86 23

INTERNET

www.stripboekhandel.nl

KAMPEN

De fantast
Burgwalstraat 7
8261 HJ / 038 - 332 03 25
www.de-fantast.nl

KORTRIJK

De Boekenwolf
Meensesteenweg 16
8500 / 056 - 35 44 98
www.boekenwolf.be

LEEUWARDEN

De rat
Voorstreek 83
8911 JL / 058 - 215 16 00

LEIDEN

Dumpie
Nieuwe Rijn 18
2312 JC / 071 - 512 64 04
hansvanderpeet@hetnet.nl

Leidse stripshop
Aalmarkt 4
2311 EC / 071 - 512 18 02
www.leidsestripshop.nl

LEUVEN

Het besloten land
Parijsstraat 16
3000 / 016 - 22 58 40
www.hbl.be

Gobelijn
Mechelsestraat 35
3000 / 016 - 23 55 86
gobelijn@chello.be

MECHELEN

Comic strips
Hoogstraat 11
2800 / 0474 - 490 625
www.comic-strips.com

De stripkever
Bruulcenter, Bruul 79
2800 / 015 - 21 76 05
www.stripkever.be

MIDDELBURG

De Drvkkery
Markt 51
4331 LK / 0118 - 88 68 86
www.de-drvkkery.nl

NIJMEGEN

De Noorman
Van Welderenstraat 45A
6511 MC / 024 - 32 26 146

Señor Hernandez
Houtstraat 59 - 61
5411 JM / 024 - 36 08 181
www.senorhernandez.com

ROTTERDAM

Dick Bos
Junolaan 2
3054 PW / 010 - 461 31 47
www.stripwinkeldickbos.nl

Donner boeken
Lijnbaan 150
3012 ER / 010 - 413 20 70
www.donner.nl

Yendor
Korte Hoogstraat 16
3011 GL / 010 - 433 17 10
info@yendor.nl

SCHIEDAM

't Centrum
Korte Singelstraat 20a
3112 GB / 010 - 426 25 84

SINT KATELIJNE WAVER

Artobi
Mechelsesteenweg 119
2860 / 015 - 556197
artobi@pi.be

SINT TRUIDEN

De Galliër
Beekstraat 58
3800 / 011 - 67 17 39
www.gallier.be

TILBURG

Stripspeciaalz. De Stripfanaat
NS Plein 10
5014 DA / 013 - 58 00 107
www.stripfanaat.net

TURNHOUT

Tistjen Dop
Paterstraat 96
2300 / 014 - 42 88 29
www.tistjendop.be

UTRECHT

Piet Snot
Vismarkt 3
3511 KR / 030 - 231 84 72
www.pietsnot.nl

Strip en lektuurshop
Oude Gracht 194
3511 NR / 030 - 233 43 57
www.stripart.nl

VENLO

De Laerpoort
Grote Kerkstraat 14
5911 CH / 077 - 354 40 69

ZUTPHEN

De vreemde zaak
Groenmarkt 2
7201 HX / 0575 - 51 15 66
www.devreemdezaak.nl

ZWOLLE

De Boekenhalte
Assendorperstraat 103
8012 DH / 038 - 422 10 77
www.boekenhalte.nl

"Gij met uw drie vakjes"

Nix op de pechstrook van de actualiteit

„Et saucisse en fransais!" melden de zusjes Kinky & Cosy trots. Oftewel: „En nu ook in het Frans!" Dit voorjaar verscheen hun eerste Franstalige album bij Le Lombard, onder de titel *C'est encore loin?* Tegelijk daarmee verscheen de (gewijzigde) herdruk van het eerste *Kinky & Cosy*-album, *Is het nog ver?* uit 2001. Niet bij Le Lombard, zoals wellicht te verwachten viel, want stripmaker Nix besloot trouw te blijven aan zijn Nederlandse uitgever Silvester. Dat leidt tot de licht merkwaardige situatie dat een door en door Vlaamse strip als *Kinky & Cosy* in eigen land nauwelijks verkoopt, maar in Nederland des te meer.
't Is een van die kleine absurditeiten waaraan Nix' loopbaan rijk is: hoe een voormalig directielid van Belgacom het schopte tot striptekenaar.

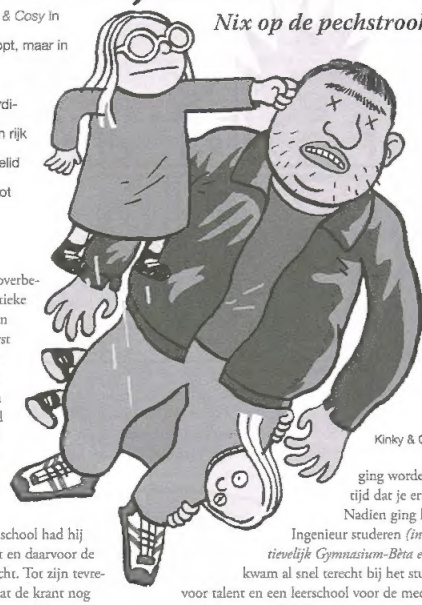

Kinky & Cosy

Het begin van het verhaal is overbekend: een milieu zonder artistieke aspiraties en ouders die vinden dat zoon Marnix Verduyn eerst maar eens een fatsoenlijk vak moet leren. Zoals zijn vader, die scheikundige is. Een zoon die het daarmee niet helemaal oneens is. Weliswaar heeft hij altijd stripjes getekend, maar wel met het idee dat wat hij maakte niets voorstelde. „Ik ging lekker werken, net als iedereen." Op de middelbare school had hij zelf een schoolkrant opgericht en daarvoor de naam *Geen commentaar* bedacht. Tot zijn tevredenheid hoorde hij onlangs dat de krant nog steeds bestaat. De kunst was de kopij net voor de deadline in te leveren, zodat de leraar Nederlands die als 'verantwoordelijk uitgever' fungeerde, niet meer de tijd had om de inhoud van de krant terdege door te nemen. „Mijn punten Nederlands vertoonden een dalende lijn. Ik kon zo op een grafiek uitzetten wanneer ik *gebuisd* ging worden. Mijn vader zei: jongen, het wordt tijd dat je ermee stopt."

Nadien ging hij in Leuven voor Burgerlijk Ingenieur studeren *(in Nederland vergelijkbaar met respectievelijk Gymnasium-Bèta en de studie Civiele Techniek, red.)*. Hij kwam al snel terecht bij het studentenblad *Veto*, een kweekvijver voor talent en een leerschool voor de media, waar ook veel journalisten van de linkse krant *De Morgen* het vak leerden. Hij tekende strips voor het blad, zoals *Café du Commerce*, over een mannetje dat met een pint in de hand aan de toog zit en de wereld van commentaar voorziet. Een *stopgag* van telkens vijf plaatjes, want dat was voorzover hem bekend nog niet eerder vertoond.

De studie zelf beviel hem goed: „Het geeft een kick om wiskunde, natuur- en scheikunde te begrijpen. Opeens past alles in elkaar. Ze leren je dat er niets is dat je niet begrijpen kan: een ingenieur lost alles op. Ik heb nog altijd wel enig profijt van die opleiding, in zoverre dat ik geleerd heb een probleem te overzien en te analyseren. 't Is misschien flauw om te zeggen, maar een scenario is ook een soort vraagstuk. Schrijven is puzzelen. Dingen moeten kloppen. Waarom werkt een personage op deze manier wel en op een andere manier niet? Ik heb me achteraf afgevraagd of ik er meer profijt van zou hebben gehad als ik naar een kunstschool was gegaan. Ik denk het niet. Je wordt daar erg van de wereld afgeschermd. De ingenieursstudie is voor mij vooral een vorming geweest, en ik ben blij dat ik het gedaan heb. Zoals ik ook blij ben dat ik legerdienst heb gedaan, hoewel het een afstompende periode was."

Gasmasker

De kennismaking met het leger was een leerschool voor de cartoonist in spe, een wereld met eigen regels die zich aan de rest van de maatschappij weinig gelegen liet liggen: „Ik heb natuurlijk eerst mijn training gehad, zoals iedereen. Een putje scheppen en erin gaan liggen, met een gasmasker op honderd meter lopen, dat soort dingen. Daarna kwam ik in een hangar te werken waar schrijfgerei werd verstrekt. Het hele jaar zag ik niemand, behalve in september wanneer iedereen schoolspullen voor zijn kinderen kwam halen. Ik vulde mijn dagen met strips tekenen. Ik zag daar ook hoe officieren onder elkaar van alles regelden. Ze hadden bijvoorbeeld een geheime kamer ingericht in het gebouw, waarvan alleen zij de deur wisten terug te vinden. Soms kwam er, zomaar op een domme dinsdagmiddag, een privé-kok om voor hen te koken, en dronken ze zich lazarus met drank die gekocht was met zwart geld van het leger."

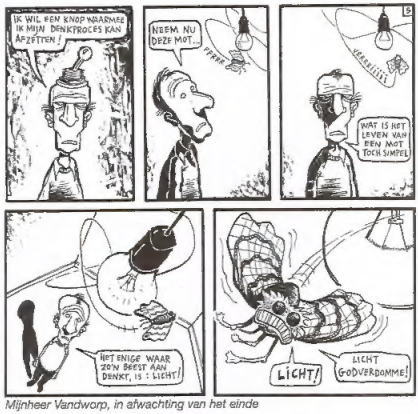
IK WIL EEN KNOP WAARMEE IK MIJN DENKTROEP KAN AFZETTEN!
NEEM NU DEZE MOT...
WAT IS HET LEVEN VAN EEN MOT TOCH SIMPEL
HET ENIGE WAAR ZO'N BEEST AAN DENKT, IS : LICHT!
LICHT!
LICHT GODVERDOMME!

Mijnheer Vandworp, in afwachting van het einde

Na zijn legerdienst kwam hij als ingenieur in dienst bij Belgacom, de nationale telefoonmaatschappij. Zijn eerste standplaats was Hasselt, in Limburg: „Ik had geen idee wat ik daar moest gaan doen. Belgacom was toen nog een technisch overheidsbedrijf. Dat betekende dat je als ingenieur meteen in de leiding werd gekatapulteerd, wat natuurlijk strijdig is met alle managementslogica. Ik had honderd man personeel onder me en moest leiding geven aan het kabels leggen in heel Limburg. Daarvoor beschikte ik over een enorm budget, en ik had tegelijkertijd tien aannemers die voor me werkten. Ik moest plannen goedkeuren en de baan op om het werk van die aannemers te controleren. Het ging er nog heel ouderwets aan toe. Ik wist nooit wanneer het budget van zo'n aannemer op was, want alles gebeurde nog op papier. Dagverslagen legden zo'n lange weg af dat ze mij pas na twee maanden bereikten. Dat wisten die aannemers natuurlijk en ze hadden altijd wel een excuus om hun budget te overschrijden. Daardoor waren er steevast tekorten."

Pulp

Toen hij in dienst van Belgacom kwam, stopte hij met striptekenen: „Ik dacht: dit wordt nooit wat. 't Is een hobby, laat maar. Wel ben ik in de avonduren naar de academie gegaan. Ik ga 'ns leren tekenen, dacht ik, dat kan misschien geen kwaad. (*lacht*) Ik had dat twee jaar gedaan toen ik werd opgebeld door iemand van *De Standaard*, die zei: 'Dat stripje dat jij destijds voor *Veto* maakte, willen wij graag in de krant hebben.' Ik schrok daar enorm van. Een van de grootste kranten van Vlaanderen wilde mijn strips publiceren!"

Het gaf hem de moed een jaar later zijn diensten aan te bieden bij *De Morgen*, waar hij aan de slag kon bij *Mix*, de jongerenbijlage die op woensdag verscheen en geleid werd door Karl van den Broeck: „Hij had het geweldige idee daar zo veel mogelijk Vlaams tekentalent bij te betrekken. Je kon er meteen aan de slag: een cover tekenen, illustraties maken. De lat lag niet zo hoog. Tegelijk met mij is Kim Duchateau daar begonnen, en Ilah. Zeker in het begin was het een blad met *punch*, scherpe interviews. Later is dat verwaterd. Na een maand of vier sprak Karl mij aan: 'Ik heb het plan een strip te maken over onze baas, Yves Desmet. *Ief de Chief* moet dat gaan heten en jij gaat het tekenen.' Waarom ik?, dacht ik nog. Hij had van mij nog niets gezien, alleen een paar slecht getekende omslagen. Het was ook min of meer toeval, gaf hij later toe. Karl had het hoogst ambitieuze plan om de strip zelf te schrijven, maar daar had hij helemaal geen tijd voor. Het kwam er in de praktijk op neer dat we op onregelmatige basis naar het café gingen, waar hij een paar roddels over de redactie vertelde en ik de rest er zelf bij verzon. Maar ook daarvan moet ik achteraf zeggen dat het vooral een leerschool was. Het is natuurlijk magnifiek om elke week een pagina te mogen vullen. En ik krijg nog altijd veel reacties op *Ief de Chief*. Wat me verwondert. Het is pulp, dat heb ik ook altijd gezegd: een wegwerpstrip. Het stak ook niet zo nauw, het hele blad rook naar experiment en *labo*. Doe je ding maar.

Schetswerk voor Kinky & Cosy

SNIF
RING
AGENT LEX KOM ON! REDDEN.
ER STAAN TWEE GEWAPENDE INDIANEN VOOR DE DEUR! HOE SNEL KUNNEN JULLIE HIER ZIJN?
GEEN PANIEK, MEISJES! WE ZIJN ZEKER OP TIJD...
...OP DE RECONSTRUCTIE

En waarschijnlijk was het goed genoeg, anders had ik niet zo lang door mogen gaan. Het stikte van de beginnersfouten, maar dat heb je bij jonge rockgroepen ook, toch? Eigenlijk heb ik pas sinds *Kinky & Cosy* het idee dat ik weet waar ik mee bezig ben."

Drie jaar lang leidde hij een dubbelleven: overdag ingenieur bij Belgacom, 's nachts cartoonist en striptekenaar. Uiteindelijk werd het hem te veel. Hij besloot te kiezen voor wat hij altijd al had willen doen. Hij had een mooi diploma op zak. Als het met tekenen niets werd, kon hij daar altijd nog op terugvallen. Net als zijn legerdienst was zijn tijd bij Belgacom op z'n minst een leerrijke ervaring geweest: „Je moet zoiets meemaken om een stuk van de wereld te snappen. Je kunt zoveel verbeelding hebben als je wilt, je mag nog zoveel lezen, je weet het pas echt als je het zelf hebt meegemaakt."

Pechstrook

Kinky & Cosy ontstond min of meer als reactie op *Ief de Chief*, een toegepaste strip waarvan de personages een beperkte houdbaarheid hadden omdat ze alleen bekend waren bij de vaste lezers van de krant. Op zoek naar eigen personages bedacht hij de tweeling Kinky & Cosy wier namen meteen ook de trefwoorden waren die hun wereld omschreven. Hun belevenissen verschenen in *De Morgen* (1998-2001) en *Het Nieuwsblad* (2001) en sinds twee jaar hebben ze een vaste plaats in de weekendbijlage van het *Algemeen Dagblad*.

„Ik koos voor een tweeling, om de scenaristische reden dat ik dan een personage had dat tegen zichzelf kon praten. Mijn sterrenbeeld is Tweelingen, en ik ben opgegroeid tussen twee zussen, wat wellicht stof biedt voor een zwik freudiaanse analyses. Verder is alles wat je schrijft altijd voor een groot stuk autobiografisch. *Kinky & Cosy* is een vermetele poging om mijn eigen simplistische macho-redeneringen te camoufleren achter het gezicht van twee kleine meisjes. Door een tweeling te gebruiken kan ik ook de gespletenheid in elk van ons zichtbaar maken: de een kan dom zijn, de ander slim, de een kan lef hebben, de ander laf zijn. Kinky en Cosy zijn yin en yang, ze zijn onbevangen en onbevreesd, en ze stellen een hoop vragen die niemand meer stelt. Het lag voor mij voor de hand om meisjes te gebruiken: die hebben zoveel meer *gentillesse*, meer charme. Ze zijn veel minder direct en toch dringen ze tot de kern door. Ze zijn acht jaar oud. Ik vind dat een leuke leeftijd. Ze leiden een betrekkelijk zorgeloos leven en zijn nog lang geen puber, maar intussen weten ze genoeg om volwassenen te tackelen, die de schijn ophouden de wijsheid in pacht te hebben."

Het gebruik van kinderen als hoofdpersoon biedt als voordeel, dat je ze de wereld van volwassenen kunt laten doorzien zonder dat ze er zelf deel van uitmaken. Ze zijn nog niet gecorrumpeerd. „*Voilà*. Ik sta zelf ook op de pechstrook van de actualiteit naar de passerende auto's te kijken. Je moet afstand kunnen nemen, ook van jezelf. Zelfspot is onmisbaar voor een cartoonist, en niet alleen voor hem. Het is als fitness, iedereen zou er op regelmatige basis moeten aan deelnemen en de werkgever zou dat moeten stimuleren. De opkomst van extreemrechts is onder andere te wijten aan een gebrek aan zelfspot, maar laten we daar niet verder op ingaan."

Nix heeft wel het gevoel dat Kinky & Cosy in de loop der jaren veranderd zijn. „Ze zijn veelzijdiger geworden, minder stereotiep. Maar in het begin weet je nog niet wie die personages zijn, hè? Je moet ze eerst leren kennen, en dat kost tijd. In het begin lachte Johan *(de Moor, collega-docent aan Sint Lukas, waarover straks meer, red.)* me steeds uit: '*Gij met uw drie vakjes*.' Op een keer zaten we op de Oude Markt in Leuven, al redelijk aangeschoten, en ik zei: 'Volgende week ga ik met vakantie. Ik heb mijn scenario's uitgeschreven maar ik heb geen tijd meer om ze te tekenen.' En Johan: 'O, dat zal ik wel doen voor u.' De volgende dag belt hij me: 'Ik weet wat ik beloofd heb, ik kan het bijna niet halen maar ik ga het toch doen.' Hij heeft twee weken lang de strip voor *Het Nieuwsblad* gemaakt, en daarna heeft hij me nooit meer uitgelachen. 'Een dagstrip is hondsmoeilijk,' gaf hij toe. Je moet met heel weinig heel veel doen."

Hollandse zever

Langzaamaan is rond de tweeling een hele wereld ontstaan, waar personages bijkwamen en weer afvielen. Gevraagd naar zijn favoriete

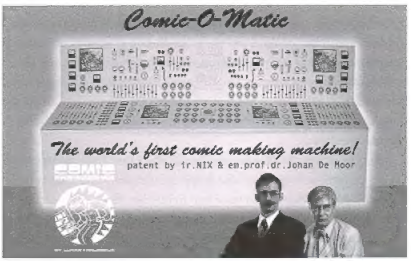

bijfiguren noemt Nix meteen de maffiose burgemeester Triljoen: „Hem kan ik zo in het leger situeren. De perfecte Belgische manager die alle zaakjes naar zijn hand weet te zetten. We hebben hier in Aarschot een perfect voorbeeld: onze burgemeester is aangeklaagd wegens fraude. Zijn vergaderingen houdt hij liefst in de Poco Loco, een *tettenbar* een paar straten verderop. Drie uur vergaderen met een eindafrekening van duizend euro, want een cola kost daar al twintig euro. En ik ga er niet van uit dat die mannen cola drinken. Zo straf kun je het niet verzinnen. Toen ik dat in de krant las, dacht ik: *yes!* Zoiets is Triljoen op het lijf geschreven."

KINKY & COSY

Kinky & Cosy door de ogen van Johan de Moor

In zoverre heeft *Kinky & Cosy*, ondanks alle absurdisme, ook realistische kanten. „*Kinky & Cosy* is mijn wereld nu, of zoals ik die zie. Er zijn bepaalde regels waar ik me aan hou. Kinky & Cosy bedrijven bijvoorbeeld geen seks, want dat doet een achtjarige niet. En er komen ook geen pratende dieren in voor, daar hou ik niet van. Het blijft geënt op de realiteit. Er kan een vrouw in voorkomen die de lucht inschiet op een raketachtige vibrator, maar daarvan denk ik: dat zou technisch nog wel kunnen." *(lacht)*

Met zijn alledaagse surrealisme past *Kinky & Cosy* in een typisch Vlaamse traditie: bevreemdend, en toch met een zekere gemoedelijkheid. „Ik voel me verwant met gasten als Pieter de Poortere, Jeroom, Bart Schoofs, Kim Duchateau. Niet met Nederlandse tekenaars. Mijn favoriete strip is *Dirkjan*, maar da's een ander genre. Ik moet er erg om lachen, maar zou zoiets zelf niet kunnen maken. De Vlaamse traditie is absurdistischer. Ik denk dat het eraan ligt – en als die theorie ooit afgeschoten wordt, duik ik onder – dat wij door de eeuwen heen een onderdrukt volk zijn geweest. Humor was onze uitlaatklep omdat we altijd wel door iemand op onze kop werden gezeten. Laatst nog door jullie Hollanders. In Groot-Brittannië heb je dat ook: humor als verzet van de lagere klassen tegen de hogere klassen. Als ik mijn strips aan Franse uitgevers toon, worden ze vaak omschreven met de term *décalé*: uit de toon vallend. Zij vinden het zelfs Angelsaksisch."

Als onvoorwaardelijke fan van Ben Elton, Glen Baxter, Gary Larson en andere Angelsaksische grapjassen, vindt Nix dat geen belediging. „Maar ik ben net zo goed een liefhebber van Gotlib of Jean-Pierre Jeunet. Al denk ik dat mijn eigen werk meer aanleunt bij het eerste soort. Ik heb een voorkeur voor onderkoelde humor in schijfjes, op een bedje van ironie met een sausje meligheid. Ik ben zeker ook schatplichtig aan Van Kooten en De Bie. Daar mochten wij als kind op een gegeven moment niet meer naar kijken. 'Die Hollandse zever komt hier niet meer in huis!', vond mijn vader. Maar als hij even niet oplette, keken wij op zondagavond naar *Kiek op de week*. Fantastisch vonden we dat."

Bij de verschijning van *C'est encore loin?* bemerkte hij eens te meer dat Fransen een ander gevoel voor humor bezitten dan Vlamingen en Nederlanders. Vrijblijvender, minder confronterend. Provoceert u bewust, vroeg een Franse interviewer hem. Een vraag die hem overrompelde: „Ik provoceer helemaal niet. Als iemand zich door *Kinky & Cosy* gekwetst voelt, is dat zijn probleem. Al moet ik erbij zeggen dat een mop natuurlijk pas echt goed is als ze iemand raakt, zelfs op een pijnlijke manier. In het zuiden is men inderdaad nogal flauwe humor gewend. Veel blabla en *la tarte au visage*, de taart in het gezicht. 'n Beetje denigrerend zoals ik het nu zeg. In elk geval is het verschil tussen het Franse en het Nederlandse taalgebied groter dan het verschil tussen Nederland en Vlaanderen."

Comic engineer

Naast zijn werk als striptekenaar en cartoonist geeft Nix elke donderdagmiddag les aan Sint-Lukas in Brussel, een van de twee volwaardige Nederlandstalige stripopleidingen in Vlaanderen. Hij vormt daar met Johan de Moor een gelegenheidsduo dat na zes jaar ondanks – of juist dankzij – hun uiteenlopende karakters goed op elkaar is ingespeeld. Hun studenten manifesteerden zich de afgelopen jaren onder meer door tentoonstellingen op het stripfestival in Angoulême en in Galerie Lambiek in Amsterdam, door het jaarlijkse tijdschrift *Demo* en het collectieve album *Bruxxxel* (in luttele maanden uitverkocht), en door publicaties in striptijdschriften als *Ink* en *Zone 5300*. Het leverde veel gratis publiciteit op, bedoeld om het stripatelier naamsbekendheid te geven, maar de resultaten zijn nog niet tot volle tevredenheid van beide docenten. Er hebben zich bijvoorbeeld nog altijd geen Nederlandse studenten in Brussel aangemeld, hoewel Nederland geen eigen stripopleiding kent en Franse studenten moeiteloos de weg vinden naar het Franstalige Saint-Luc in Brussel of Luik.

Nix' docentschap was niet het resultaat van carrièreplanning, maar de zoveelste schakel in een reeks van toevalligheden: „Ik werd gebeld door het afdelingshoofd, die *Jef de Chief* gelezen had. Ze vroegen me omdat ik als een soort jonge Marc Sleen – hoewel nog

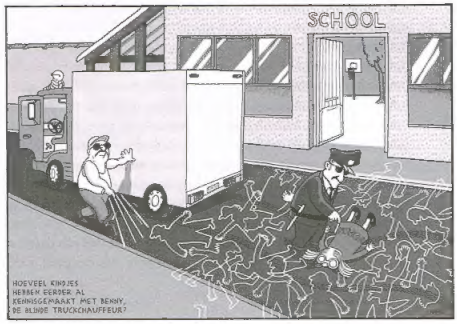

lang niet in zijn tempo – een krantenstrip maakte in de Vlaamse traditie, humor geënt op de actualiteit. Ze wilden eerst dat ik een sessie 'korte humorscenario's' zou geven. Alsof ik wist hoe dat moest! (*lacht*) Eigenlijk wil ik het nog steeds niet weten, ik vind het veel plezanter om mezelf te verrassen en niet te werken volgens een bepaald systeem. Ik werk graag op instinct. Het moet een beetje rock 'n' roll zijn. Uw gitaar pakken en rammen. Ik zat er in het begin voor de korte humorscenario's, Johan de Moor gaf les in tekenen en Jan Bucquoy in het schrijven van lange scenario's. Het klikte tussen Johan en mij, en we gingen meteen praktijklessen geven."

De praktijk beschouwt hij nog altijd als de voedingsbodem van het docentschap, en de rechtvaardiging ervan: „Als ik een week niet heb getekend omdat ik te lui was, of omdat ik geen goesting had, heb ik schroom om naar ginder te gaan. Het gevoel van: *Ge hebt zelf niks uitgevreten, wat gaat ge nu tegen die mannen zeggen?* Binnenkort krijgt het Brusselse stripatelier een nieuwe naam en wordt het na rijp beraad door beide docenten omgedoopt tot de opleiding *comic engineering*. „Geen onbelangrijke wijziging, want de naam *comic engineer* zal bij uw nonkel en tante heel wat meer respect afdwingen dan wanneer u zegt 'ik ben striptekenaar'."

Naar aanleiding van die naamswijziging bedachten Nix en De Moor een 'machine om strips te tekenen', die ze in samenwerking met hun studenten ontwierpen en bouwden. „Dat idee hebben ze vanaf het eerste begin gevolgd, ze zijn er op de ateliers van Johan en mij aan bezig geweest, soms tot twaalf uur 's nachts. Een van de studenten kwam naar me toe en zei: ik heb meer geleerd in deze laatste twee weken dan in de rest van het jaar. Ik dacht: bij hem is de *klik* gemaakt. Hij snapt wat het is: hard werken, op tijd klaar zijn. Da's iets anders dan je werk inleveren en punten krijgen. Je kunt af en toe op je luie reet zitten, maar op andere momenten moet je werken tot je erbij neervalt. Zoiets kun je niet uitleggen, ze moeten het met eigen ogen zien: *die mannen maken veel leut, die zeveren soms dat het niet meer schoon is, maar andere keren werken ze tot twaalf uur door.* De studenten zijn erbij als we hardop denken, fouten maken en nieuwe ideeën bedenken."

Sluipschutter

C'est encore loin? verscheen bij de zelfde uitgever en in de zelfde collectie als *Volle melk* van Johan de Moor. Vriendjespolitiek? Amper, zegt Nix: „Johan heeft mijn boek op tafel gegooid en gezegd: 'Dit is werk van een vriend van mij. Ik vind hem heel goed, maar verder maak ik er geen woord aan vuil. Beslissen jullie maar.' Maar toen was ik er nog niet binnen."

Eerst werken Nix en De Moor samen mee aan een nieuw tijdschrift van Le Lombard. Marktonderzoek had uitgewezen dat er geen belangstelling was voor een nieuw stripblad, maar wel voor een actueel tijdschrift waarvan strips deel zouden uitmaken. Dat werd *Pepper*, een Franstalig magazine dat grotendeels was gevuld met een bloemlezing uit de internationale pers. Midden in het blad kwam een satirische bijlage, die met Frans gevoel voor woordhumor *Snaïeper* (spreek uit: *snaipèr*) werd genoemd. „Daar ben ik in 2004 samen met Johan aan begonnen. Het bevatte cartoons die zogenaamd te ver gingen. Dat wil zeggen: voor een Franstalige publiek, dus niet zo scherp op de snede als we hadden gewild. *Pepper* bestaat nog altijd, maar *Snaïeper* is al snel opgeheven. Wij vonden de humor nog niet hard genoeg, maar de uitgever ging het kennelijk te ver. We hebben het zes nummers of zo volgehouden. Maar zo hebben ze bij Le Lombard mij en mijn manier van werken leren kennen."

Bij het verdwijnen van *Snaïeper* kreeg hij de laatste pagina van *Pepper* toegewezen, onder de kop *C'est Nix*. Zijn bijdrage veroorzaakte een rel toen *Pepper* in juni van dit jaar verscheen als gratis bijlage van de conservatieve krant *Le Soir*. Een betrekkelijk onschuldige *Kinky & Cosy*-pagina over een vliegende schotel met moslims schoot bij lichtgeraakte lezers en overijverige politici in het verkeerde keelgat. Hoewel de spreekwoordelijke storm in een glas water inmiddels weer is gaan liggen, weet hij niet of hij nog voor het blad wil werken: „De uitgeverij heeft haar excuses aangeboden. Nogal flauw. Ze hadden niet de ballen aan hun lijf om te zeggen: er is niets mis met dat stripje en als je er niet om kan lachen, is dat jouw probleem." Sinds hij ook voor de Franse markt tekent, is Nix iets anders gaan werken. „Ik ben in elk geval gestopt met woordgrappen. Eerst maakte ik mijn cartoons in het Nederlands en liet ze dan vertalen,

Kinky & Cosy herkend op straat. Rechts Marnix Verduyn (Kinky), links Bart Schoofs (Cosy)

heel omslachtig. Ik heb toen een paar weken woordloze moppen gemaakt en daarna probeerde ik af en toe, met de Van Dale ernaast, een korte zin toe te voegen. Nu gaat dat vrij vlot. Ik kan natuurlijk geen uitgesponnen dialogen neerpennen, maar voor cartoons hoeft dat ook niet. Ik werk tegenwoordig de helft van de tijd voor de Franstalige pers, maar in het begin had ik het gevoel: dit blijft niet duren. Ik ben Vlaming, vroeg of laat zullen ze me wel buitenshorten. Eenzelfde reactie als destijds toen De Standaard me belde." Of dat Vlaams minderwaardigheidsgevoel is? „Nee, dat is realisme."

Pieter van Oudheusden

Het derde album van *Kinky & Cosy*, getiteld *Al dan niet binnen of buiten*, verschijnt in december bij uitgeverij Silvester. Website Nix: www.nix.be.

Wat voorafging:

God en zijn broer klein Pierke controleren de schepping vanop hun wolk. Een knop op het bedieningspaneel laat het echter geregeld afweten.

Hierdoor werken niet altijd alle onderdelen van die schepping even gewillig mee.

De avonturen van

God en klein Pierke

Scenario en stunts: NIX en Bart Schoofs -Foto's: Carl Vandervoort

KIJK! EEN NEUSAAPNEUS
OF EEN SNOTVANGER?

NIET TEGEN DE WIND IN PLASSEN SCHUDDEN NA GEBRUIK

HET IS EEN PLASTUIT
EEN WAT?
EEN HULPMIDDEL VOOR VROUWEN DIE RECHT-OPSTAAND WILLEN PLASSEN

BIJ MEZELF! MIJN SCHEPPING WORDT HIER GETART!
HEB IK DAARVOOR DE VERWARMDE WC-BRIL BEDACHT?
HET IS TOCH MAAR EEN KWESTIE VAN FINETUNEN?

NEENEE, DIT VRAAGT OM DRASTISCHER MAATREGELEN! HAAL DE KLEREN!
OH, NEE, NIET WEER! IK DACHT DAT WE DAT ALLEEN NOG IN OOST-EUROPA DEDEN!

GEEN GEMOR! EEN MARIAVERSCHIJNING WERKT ALTIJD!
BRENG ZE WEER OP HET RECHTE PAD!

O HEILIGE MAAGD, VERGEEF MIJ AL MIJN ZONDEN!
U KUNT DE POT OP!

De Woestijnschorpioenen

Dolen voor volk en vaderland

"Ik vraag me af... Waarom mensen zo dom zijn... Waarom voeren ze oorlog?"
"Wat een zinloze vragen."

Hugo Pratt, Zeewind

Hugo Pratts reeks *De Woestijnschorpioenen* heeft altijd in de schaduw gestaan van zijn successtrip *Corto Maltese*. Toch biedt ook *De Woestijnschorpioenen* een bijzondere mix van exotisch avontuur, vervreemding en grafisch genot. Genoeg om de jonge Zwitser Wazem (1970) te doen afreizen naar de Ethiopische woestijn.

Aan het begin van zijn carrière tekent Hugo Pratt (1927-1995) jarenlang oorlogsstrips. Op scenario van Hector Oesterheld creëert hij de oorlogscorrespondent Ernie Pike, wiens avonturen onlangs nog opnieuw in het Nederlands zijn uitgebracht. Samen met Alberto Ongaro bedenkt hij *Sgt. Kirk* en *Legion extranjera*. Voor het Londense agentschap Fleetway volgen korte verhalen voor *War picture library* en *Battle picture library*. In 1969 is het mooi geweest.

Dan zet Pratt de eerste lijnen op papier van *De Woestijnschorpioenen*. Ook een oorlogsstrip, maar dan met een geheel andere invalshoek. Het is alsof Pratt na al die jaren niet meer gelooft in actie en heroïek. Hij plant zijn ontwortelde helden aan het begin van de Tweede Wereldoorlog doodleuk midden in de woestijn, ergens in de onafzienbare, bloedhete zandduinen tussen Libië en Ethiopië. Daar mogen zijn hoofdpersoon Koïnsky, een Poolse militair die de Blitzkrieg in Warschau heeft overleefd, en zijn kameraden het verder zelf uitzoeken. Voor veel actie hoeven ze niet bang te zijn. De frontlinie verschuift voortdurend en in de woestijn weet vanwege de haperende communicatielijnen eigenlijk niemand meer precies wie er nu aan de winnende hand is. De Duitsers rukken op. Of toch de Fransen? De Italianen krijgen de overhand. Maar waarom komen daar dan Britse vliegtuigen aan? Gelaten ondergaan Koïnsky en zijn mannen hun missies. Altijd zijn ze wel ergens naar op weg, maar zelden weet iemand nog precies waarheen, laat staan waarom.

Onderweg

Pratts verhalen over de Woestijnschorpioenen laten zich maar moeilijk navertellen. Zijn personages moeten overleven in een vreemde omgeving. Hun precieze strategische belang in de strijd is volstrekt onduidelijk. Ze zijn niet meer dan pionnen op een onafzienbaar schaakbord. Begin en einde van de reeks zijn wat dat betreft veelzeggend. Het eerste verhaal van zijn nieuwe helden noemt Pratt zonder met zijn ogen te knipperen *N.T.M. in Giaraboeb* - N.T.M. van Niets Te Melden. En op de laatste pagina van het album *Zeewind* uit 1994 vertrekt Koïnsky vermomd en al op een nieuwe missie. Nergens heen. Zoveel jaar onderweg, zoveel zand, zoveel doden gezien en nog niets bereikt. Maken Koïnsky en zijn mannen dan helemaal niks mee? Toch wel. Voortdurend is er wel een partij die op ze loert. Nu eens stuiten ze op een vijandig fort, dan weer worden ze op de hielen gezeten door sinistere nomaden, die hun overwonnen vijanden met graagte schijnen te castreren. En ondertussen praten ze heel wat af.

Regelmatig nemen de teksten zelfs meer plek in dan Pratts tekeningen. Dan volstaat Pratt met een eenvoudig silhouet van het gezicht van het personage dat aan het woord is. Eindeloos wordt er gespeculeerd wie of wat nu weer de grootste dreiging van dat moment vormt. Zijn het de wrede, castrerende Danakil? Of toch

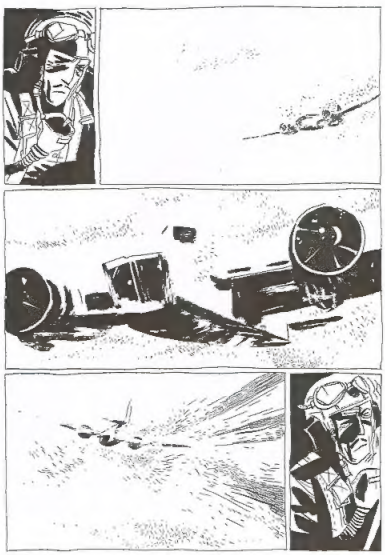

Bretagne

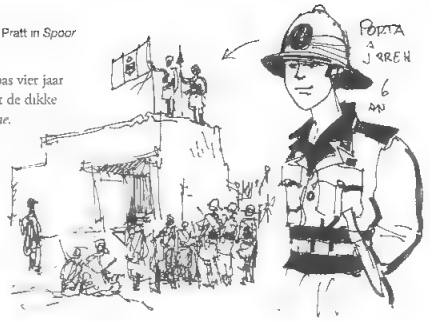

zelfportret van Hugo Pratt in *Spoor van de schorpioenen*

de plots opduikende Duitse grenspatrouilles? Als een soort Quentin Tarantino *avant la lettre* laat Pratt zijn personages er ongeremd op los emmeren. De onzekerheid verdwijnt nooit helemaal. En dat is dan alleen nog maar op de momenten dat er een poging wordt gedaan tot een zinnig gesprek. Want het pad van De Woestijnschorpioenen wordt herhaaldelijk gekruist door een ware *freak show* aan figuren die de weg helemaal kwijt zijn. Neem de hopeloos romantische dwazen die in het album *Frivole gesprekken in Moululhe* diep in de woestijn eindeloos liggen te zwijmelen bij de aanblik van de maan. Of anders de geheimzinnige inheemse killer Cush, die zonder aarzelen schorpioenen in zijn mond steekt. Om nog maar te zwijgen van de zweterige commandant van een Italiaans fort, die aria's zingt voor zijn verveelde manschappen en het houdt met een topless lokale schone die niet wil praten.

Medaille

Na het overlijden van Hugo Pratt in 1995 leek het gedaan met *De Woestijnschorpioenen*. Koïnsky zou zijn laatste missie nooit volbrengen. Maar daarin is inmid dels verandering gekomen. De jonge Zwitser Pierre Wazem zet de dooltocht van Pratt voort. Op zich is het opmerkelijk dat uitgerekend Wazem het stokje van Pratt overneemt. Door de jaren heen heeft Pratt met vele assistenten gewerkt, die - vaak duidelijk zichtbaar - nauwgezet de juiste schroefjes en insignes tekenden op de pantserwagens en vliegtuigen, waar de auteur kennelijk zelf het geduld of de zin niet voor had. Lele Vianello (1951) is bijvoorbeeld zo'n assistent. Hij tekende met Pratt aan een achtergrondboek over Corto Maltese in Venetië *(Le guide de Venise, Gids van Venetië)* en leverde in 1993 ook een eigen, duidelijk op Pratt geënte strip af, *Le fanfaron (De snoever)*. Toch viel uiteindelijk niet de keuze op Vianello of een van zijn collega's, maar op Wazem.

In het sterfjaar van Pratt was Wazem pas 25 jaar oud, dus zo verbazingwekkend is het niet dat hij Pratt nooit persoonlijk heeft geassisteerd. Echt van zich spreken deed Wazem pas vier jaar na Pratts dood met de dikke strippocket *Bretagne*. *Bretagne* is een indringend verhaal in zwart wit over een oude Bretonse officier die terugblikt op zijn militaire carrière. Terwijl de officier zijn medaille voor goede verdiensten op de borst krijgt gespeld, gaan zijn gedachten terug naar de tijd dat hij diende in een woestijnoorlog. Samen met zijn manschappen was hij met een bommenwerper op een missie om een vijandelijk fort te vernietigen. Tijdens de vlucht kwam het gezelschap in een zware zandstorm terecht en moest het vliegtuig een noodlanding maken. Ternauwernood wisten de officier en zijn kameraden levend uit de woestijn te komen. Eén van hen moesten ze dood in de woestijn achterlaten. Later kregen ze te horen dat het vijandige fort al tijden leeg stond. Ze hadden hun leven gewaagd om een leeg fort te bombarderen.

Bretagne

Schets

Doet het gegeven van *Bretagne* al denken aan *De Woestijnschorpioenen*, Wazems tekenstijl neemt het laatste beetje twijfel meteen weg. Hij tekent zogezegd 'Pratter dan Pratt'. Zo mogelijk nog meer dan zijn grote voorbeeld laat hij weg wat hij weg kan laten. Als twee lijnen volstaan om een klif mee aan te duiden, dan zal Wazem er geen drie gebruiken. De verbeeldingskracht van de lezer doet de rest. Het is een soort minimalisme dat Pratt zelf in later werk als *Argentijnse tango* en *De macumba van een gringo* tot grote hoogten heeft gebracht. De tekstloze passages die hij in deze strips opvoert, een spel van sobere lijnen, vegen en vlakken en wit, heel veel wit, worden tot het hoogtepunt van zijn werk gerekend. Ze suggereren een omgeving, situatie of gevoel die de fantasie van de lezer maximaal prikkelen. Het leven en de emotie lijken als het ware van de pagina's af te stralen, net zoals de los uit de pols neergezette lijnen van een schets vaak sprekender zijn dan een nauwgezet uitgewerkte tekening.

Daarbij komt dat Wazem zijn stijl twee generaties na Pratt heeft kunnen ontwikkelen. Pratt moest wachten tot eind jaren zestig voordat hij de klassieker *De ballade van de zilte zee* als 'striproman' kon publiceren: als lang verhaal in één deel, los van de beperkingen van een standaardaantal (vaak 48) pagina's. Veel stripmakers beschouwen *De ballade* nu nog als een doorbraak vanwege die mogelijkheid om los van een vaste stripserie een lang, op zichzelf staand verhaal te kunnen vertellen *(zie ZoZoLala 110, red.)*. Tegen de tijd dat Wazem serieus werk begint te publiceren, is die grotere vrijheid gemeengoed geworden. *Bretagne* hangt aan elkaar van de lang uitgesponnen scènes om een maximum aan sfeer op te roepen. En dat is Wazems versie van *De Woestijnschorpioenen* ook goed aan te zien

Indrukken

Koorts, het eerste deel van Wazems *Woestijnschorpioenen*, verschijnt begin dit jaar in Frankrijk, precies op tijd voor het 'Pratt-jaar' ter herdenking van diens tiende sterfdag. Tegelijkertijd met de strip verschijnt het achtergrondboek *Éthiopie. La trace du Scorpion (Ethiopië. Het spoor van de Schorpioen)*, met daarin biografische teksten van Pratt en zijn in Addis-Abeba woonachtige vriend Jean-Claude Guilbert, mooie maar nogal overbodige foto's van land en volk en een verhelderend interview met Wazem zelf. Openhartig doet de Zwitser uit de doeken dat hij eerst nogal slappe knieën kreeg bij de gedachte in de voetsporen van Pratt te gaan treden. "Ik voelde eerst echt angst. Want je raakt toch aan een mythe. (...) Maar later besloot ik het te zien als een avontuur. (...) Ook om te voorkomen dat ik, zeg, over vijftien jaar in de kroeg zou zitten en dan met een oude-mannenstem zou mijmeren: 'Ja, in het jaar 2004 had ik het werk van Hugo Pratt kunnen voortzetten.' En dat iedereen dan tegen me zou zeggen: 'Ja Wazem, we weten het! We kennen je verhaal!' Dat wilde ik niet meemaken."

Eerst was het de bedoeling dat Wazem *Koorts* alleen maar zou tekenen. Pratts voormalige reismaat Guilbert had immers al een kant en klaar scenario klaarliggen. "Hij had gedegen werk afgeleverd," vertelde Wazem aan het stripblad *BoDoï*, "maar het was ook erg journalistiek en historisch verantwoord. Guilbert had duidelijk zijn best gedaan voor wijlen zijn oude vriend, maar het lag me totaal niet. Ik heb meer een romantische inslag, ben minder op feiten gericht dan hij. Gelukkig had Guilbert daar begrip voor." Grootmoedig legt Guilbert zijn scenario terzijde en volstaat hij ermee Wazem samen met de fotograaf Marco d'Anna en de beheerster van Pratts erven (annex zijn vroegere inkleurster) Patrizia Zanotti twee weken lang rond te leiden in het land dat hij inmiddels door en door kent. Wazem tekent tijdens de reis door Ethiopië een heel schetsboek vol - deels te zien in *Het spoor van de Schorpioen* - en bedenkt na thuiskomst op basis van zijn eigen indrukken van de trip een nieuw verhaal. Daarbij streeft hij ernaar recht te doen aan het werk van zijn grote voorbeeld. "Verhalen die doortrokken zijn van magie, een romantische sfeer, met ondoorgrondelijke personages (... die onzegbare geheimen met zich mee lijken te dragen," verduidelijkt hij in *Het spoor van de Schorpioen*. Dat is waar hij met zijn versie van *De Woestijnschorpioenen* ook op uit is. Plus dezelfde grafische aanpak uiteraard: "Ik heb me altijd heel erg aangetrokken gevoeld tot de elegantie van zijn lijn. Geweldig, een soort Italiaanse grafiek, heel luchtig en sensueel. Sommige pagina's uit *Argentijnse tango* of *Fabel van Venetië* heb ik altijd enorm bewonderd. Er gebeurt bijna niets. Je ziet alleen wat beelden zonder tekst, sfeer, steelse blikken... Dat heb ik altijd magnifiek gevonden."

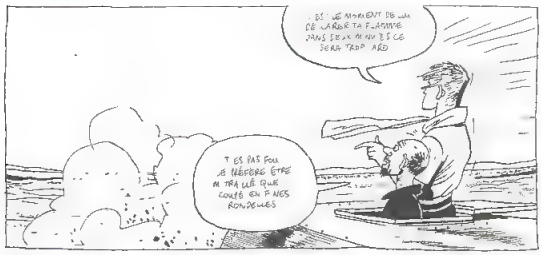

koorts

Romanticus

De openingspagina's van *Koorts* beloven al meteen veel goeds. Als in een koorts droom ziet de lezer Venetië voor zich opdoemen. De eeuwenoude huizen en kanalen baden in een bleek maanlicht. Koïnsky slentert door de nachtelijke straatjes en werpt melancholiek een blik omhoog. De sikkelvormige hoofdrolspeler uit *Frivole gesprekken in Moululhe* staat nog altijd trouw op zijn post. De Poolse kapitein is niet zomaar in Venetië. Hij komt er afrekenen met zijn verleden. Met de pafferige Italiaan Antonio Boselli, die hem in Ethiopië naar het leven stond

Wazem blijkt de eerdere delen van *De Woestijnschorpioenen* grondig te hebben gelezen. Koïnsky's reisgezellen uit *Zeewind* keren in *Koorts* weer terug. Zij zetten hun tocht door de woestijn voort in het gezelschap van de rücksichtslose, spotzieke Boselli en de raadselachtige inheemse krijgster Ghula. Ook is de kale, neurotische schlemiel Guerrino Modena weer van de partij. Nog steeds wordt hij door zijn medereizigers niet voor vol aangezien. En nog steeds lijkt hem dat niet echt te deren, zolang hij maar kan doorleuteren over heldenmoed en geavanceerde wapensystemen.

Behalve Pratts *freak show* neemt Wazem ook zijn snedige dialogen over. Het oeverloze gebabbel van Boselli en Modena is al indrukwekkend. Daar komt onderweg nog een wijsneuzige, pratende schorpioen bij. Koïnsky loopt hem al ijlend tegen het lijf. "Ik ben een Woestijnschorpioen en ik heb een opdracht," probeert de luitenant hem zijn reis te verklaren. "Wat een rare soldaat ben jij," sneert het woestijndier. "Een romanticus, dat ben je, altijd aangetrokken door het vuur. Dat is de enige reden waarom je in deze woestijn bent.

Wat ga je met de woestijn doen als je gewonnen hebt? Mooie verovering, kapitein... Mooie verovering..."

Horizon

Pratt had het niet stijlvoller kunnen doen. De raadsels van de geüniformeerde dolenden in de woestijn blijven in *Koorts* intact. Wazem heeft de bedoelingen van zijn voorganger nagenoeg volmaakt kunnen navoelen. Hij permitteert zichzelf zelfs nog een extra plaagstootje.

In het nawoord van *Het spoor van de Schorpioen* wordt opgemerkt dat Pratt het voornemen had om *De Woestijnschorpioenen* te laten eindigen in Venetië, zijn geboortestad. Dat is waar Koïnsky's omzwervingen uiteindelijk toe hadden moeten leiden. Met *Koorts* is hij dankzij Wazem inmiddels daadwerkelijk in Venetië beland. Wat zijn finale reisdoel had moeten zijn, blijkt echter niet meer te zijn dan het begin van nieuwe omzwervingen. Koïnsky had het kunnen weten: je kunt misschien afrekenen met je verleden, maar de tijd zet je daarmee niet stil. Pratt en Wazem hebben het hem - en ons - keer op keer laten zien. In de woestijn blijft de horizon altijd wijken

Toon Dohmen

Bronnen

Jean-Claude Guilbert, Pierre Wazem, Marco d'Anna. *Ethiopie. La trace du Scorpion*. Making of du Chemin de fevre (Casterman, 2005).

Jean-Marc Vidal: *Traveaux Prattiques*. In: *BoDoï* (2005)

Wazem *Bretagne* (Les Humanoïdes Associés, 1999)

Tardi **"Veel mensen proberen in hun leven zo min mogelijk te doen"**

Goed nieuws voor de liefhebbers van *old skool* Tard. Met *Kleine West Coast Blues* keert de Parijse stripmaker terug naar de jaren zeventig, naar zijn samenwerking met misdaadschrijver Jean-Patrick Manchette, met wie hij toen de strip *Griffu* maakte. "Tien jaar na zijn dood vond ik het belangrijk om Manchette eer te bewijzen via zijn *Kleine West Coast Blues*, een roman die de wereld van de 'polar' blijvend heeft beïnvloed."

perspectief is deze aanpak begrijpelijk. De moordaanslag op Gerfaut is de aanzet tot zijn zwerftocht, en deze zwerftocht is waar het Manchette om gaat, niet het motief van de moordenaar.

Mislukking

Ook Tardi ziet *Kleine West Coast Blues* in de eerste plaats als een sociale roman. "Gerfaut zit slecht in zijn vel, omdat hij een kloteleven leidt in het middenkader van een bedrijf. Er bestaat ongetwijfeld een stapel sociologische studies over dit onderwerp, maar het belang van *Kleine West Coast Blues* is dat hierin het onderwerp wordt behandeld in romanvorm (oftewel: nu eens niet strontvervelend om te lezen). De roman leest als een detective zonder dat echt te zijn, hoewel hij dicht tegen het genre aanschurkt. Dat is ook de grootste kracht van Manchette: op een boeiende manier de problemen van een tijdperk aan het licht brengen – en die problemen zijn volgens mij nog altijd actueel."

Aan het begin van de roman is Gerfaut een doorsneeburger die op het punt staat met zijn vrouw en dochters op vakantie te gaan. Manchette laat doorschemeren dat Gerfaut heeft meegedaan aan de demonstraties van mei 1968. Minder dan tien jaar later is hij als loonslaaf – om Manchettes terminologie te gebruiken – in dienst van een commercieel bedrijf. Maar Manchette laat vanaf het begin door kleine hints merken dat zijn hoofdpersoon al bezig is de weg die de maatschappij voor hem heeft uitgestippeld, te verlaten. Zijn relatie staat onder druk en hij houdt niet van zijn werk. Op het moment waarop het verhaal begint, is hij gereed om alles los te laten. Als er daarna om onverklaarbare redenen een moordaanslag op hem wordt gepleegd, is dat voor hem de aanleiding om op de vlucht te slaan. In zekere zin verlenen de moordenaars hem een dienst.

Tardi: "Dat moment waarop hij wegglijdt uit zijn eigen werkelijkheid, is precies wat me in *Kleine West Coast Blues* interesseert. Ik heb altijd een voorliefde gehad voor dergelijke personages – denk maar aan Isabelle Avondrood, Sander Morgendauw en zelfs mijn soldaten uit de Eerste Wereldoorlog. Allemaal zijn ze tegen hun wil in een situatie verzeild geraakt, waar ze niet voor hebben gekozen. Ze lijden een rustig leventje en op een gegeven moment worden ze door de gebeurtenissen meegesleurd. Maar ze zijn nooit echt geïnteresseerd in wat er gebeurt. Ze zijn er per ongeluk bij aanwezig. Zo is het ook met Gerfaut. Wanneer hij het slachtoffer van een verkeersongeluk naar het ziekenhuis heeft gebracht, gaat hij ervandoor en interesseert het hem verder niet meer.

Kleine West Coast Blues is een raamvertelling. Het verhaal begint en eindigt op de ringweg van Parijs, waar hoofdpersoon Georges Gerfaut in zijn auto rondrijdt: een symbool van zijn leven dat routineus voortkabbelt. Gerfauts suffe leventje wordt ruw verstoord als hij een stel moordenaars achter zich aan krijgt. Waarom ze hem moeten hebben? Gerfaut heeft geen flauw idee. Hij vlucht de bergen in en keert uiteindelijk terug om wraak te nemen. Aan het eind van het verhaal vinden we hem weer terug op de ringweg. Hij kan elk moment een afslag nemen, maar of hij dat ook zal doen? Volgens Manchette is dat niet waarschijnlijk. Gerfaut heeft niets geleerd van het avontuur dat hij zojuist heeft beleefd. Hij weet niets beters te verzinnen dan maar weer terug te keren naar de kudde en zich als kantoorbediende te schikken naar de status quo. Hij is immers een kind van zijn tijd.

Hoewel Manchette de elementen van een doorsnee misdaadroman gebruikt, negeert hij de regels ervan. Al op de eerste bladzijden van *Kleine West Coast Blues* wordt bijna terloops verteld wie de slachtoffers en wie de moordenaars zijn en aan het eind wordt de intrige in een paar zinnen uit de doeken gedaan. Vanuit Manchettes

Veel mensen proberen in hun leven zo min mogelijk te doen. Mijn soldaten in de loopgraven zitten daar niet vanwege een ideologie, en ook niet om Duitsers dood te schieten. Ze zijn er ongewild in verzeild geraakt en er niet geslaagd zich van een veilige plaats in de achterhoede te verzekeren. Ze laten het over zich heen komen. Het is vooral dit soort gedrag dat me interesseert. Ik heb een zwak voor zulke mensen. Je kunt het lafheid noemen, of gebrek aan initiatief of wat dan ook, maar ik herken me in zulke mensen. Ik heb bewondering voor anderen die altijd precies weten wat ze op een gegeven moment moeten doen, maar ik ben zo niet . '

Wildernis

Tardi laat het verhaal spelen in de tijd waarin het is geschreven en heeft het niet naar het heden verplaatst: "Dat had ik natuurlijk kunnen doen, maar het verhaal werkt beter, als je rekening houdt met de kater van mei '68. Als je het nu over de vlucht uit een benauwend kantoorbestaan wilt hebben, gaat het vooral over stedelingen die de stad verlaten en zich op het platteland vestigen om hun kwaliteit van leven te verbeteren. Destijds hadden de mensen een radicalere visie ze lieten alles in de steek om in een herdershut in de Ardèche te gaan wonen, in de hoop de harmonie tussen mens en natuur terug te vinden. Ze voorzagen in hun eigen levensonderhoud door zelf kaas, brood en kleding te maken. Deze mensen wilden volledig onafhankelijk van 'het systeem' zijn. Maar de meesten waren het gauw zat en keerden met de komst van de eerste herfstregens snel weer terug naar de stad.

Kleine West Coast Blues is de synthese van een dergelijke uittocht en van de crisis waarin de maatschappij na mei '68 verkeerde. De mensen waren zoekende. Ze hadden de kans gehad om een revolutie te ontketenen en ze moesten toegeven dat het niets had opgeleverd. Je zou kunnen zeggen dat de maatschappij naar de kloten ging na de desillusie van mei '68. Het economische wonder van de wederopbouw was afgelopen. Volgens mij kun je die periode beschouwen als het begin van de neergang die nu nog altijd voortduurt met de onstuimbare groei van de baanloosheid, migratie en globalisering.

Schijtlaars

'Ook Gerfaut is een echte stedeling. Wanneer hij door een zwerver uit een trein wordt gegooid en in het bos belandt, is hij al zijn houvast kwijt. Hij is gewond en raakt in paniek. Hij weet zelfs niet waar hij is. Gerfaut moet overleven, maar zijn referenties zijn kinderlijk. Hij herinnert zich een 'metafysische western' met Richard Harris en John Huston (*A man in the wilderness* uit 1971). Hij heeft die film ooit gezien in een behaaglijke bioscoop. Net als de andere bioscoopbezoekers heeft hij er een sadistisch genoegen in geschapen om het personage op het witte doek te zien lijden. En opeens is het voor hem realiteit geworden. Maar hij blijft reageren als een buitenstaander. Ook moet hij denken aan dingen die hij as kind in allerlei onnozele avonturenromans heeft gelezen: zoals de held die in de wildernis overleeft: hij krijgt het plan om bijen te volgen en de honing op te eten… Gerfaut is een schijtlaars die niet in een bos thuis hoort en ik voel met hem mee. Ik ga zelden de natuur in, en wanneer dan de avond over de sparren daalt, sta ik doodsangsten uit!"

Tardi heeft prachtig Gerfauts paranoia verbeeld tijdens zijn verblijf in het woud dat er misschien romantisch uitziet, maar in de ogen van de held alleen maar één grote klerezooi is. Tardi weet handig een sfi breuk met de stadsscènes te vermijden. "Wanneer ik een bos teken, ben ik vooral gevoelig voor de chaos van door elkaar verstrengelde

pour laquelle Georges file ainsi sur le
ue avec des réflexes diminués et en écoutant
igue-là, il faut la chercher surtout dans

Néopolar

Jean-Patrick Manchette (1942-1995) wordt vanwege het bevat misdaadromans dat hij tussen 1971 en 1982 schreef, beschouwd als de grondlegger van de 'néopolar'. In deze misdaadromans spelen geen gangsters de hoofdrol, zoals in de Franse 'polars' van de jaren zestig, maar gewone burgers die tegen hun wil in extreme, gewelddadige situaties terechtkomen. Het zijn in feite sociale romans die commentaar leveren op de eigentijdse samenleving, vermomd als misdaadromans, waarin de belangrijkste tegenstander niet de moordenaar, maar de maatschappij is. Deze benadering heeft alles te maken met de wereldvisie van Manchette, die overtuigd marxist was. Het was voor hem vanzelfsprekend dat hij zijn inspiratie putte uit de Amerikaanse misdaadromans en -films (vooral de *film noir*). Hij zei hierover: "De klassieke misdaadroman heeft zijn historische grenzen (jaren twintig, jaren vijftig) en zijn geografische grenzen (de Verenigde Staten, die op dat moment het centrum van de wereld waren, van de wereldmarkt en van de contrarevolutie die de moderne misdaadroman voortbracht). Dit type misdaadroman is het verhaal van criminaliteit en gangsterdom, kortom: het verhaal van het geweld waartoe de armen werden gedwongen in de overwinning van het kapitaal."

bomen en takken. Ik teken ze alsof het om de opslagplaats van een schroothandelaar gaat."

Scalpel

Waar Tardi bij zijn romanbewerkingen van Leo Malet (*Nestor Burma*) en Jean Vautrin (*De stem van het volk*) alleen de plot behield en de dialogen herschreef, heeft hij bij *Kleine West Coast Blues* zoveel mogelijk Manchettes originele teksten gebruikt: "Dat deed ik puur, omdat ik ze zo bewonderde. Zijn teksten zijn geschreven met een scalpel! Ze zijn strak, zakelijk, zonder franje. Wat kon ik daaraan nog verbeteren? Typisch voor hem zijn de gedetailleerde beschrijvingen van wapens, zoals wanneer hij minutieus de inhoud beschrijft van de metalen koffers in de achterbak van de auto van de moordenaars. Deze aandacht voor het detail vind je ook in Manchettes beschrijvingen van geweld en lijden. Hij beschrijft de dood van een jonge vrouw in het bos als volgt: 'Aan de rechterzijde werd de borstkas van Alphonsine verbrijzeld. De jonge vrouw viel met een sprongetje op haar zij alsof ze een trap van een paard had gehad en een bolletje van versplinterd bot, tot moes geslagen vlees, stukjes bronchiën, vliegend bloed en samengeperste lucht, evenals de dumdumkogel die alles voor zich uit duwde, vlogen plotseling uit haar rug.' Hij brengt het op een prachtige manier in *slow motion* in beeld. Zoiets is moeilijk in een strip weer te geven. Het bedenken van getekende equivalenten voor de ongelooflijke verhalende passages van Manchette kostte me verreweg het meeste tijd.

De teksten die ik gebruik, dubbelen nooit met de tekening. Via de teksten leren we de gedachten en de gemoedstoestanden van de personages kennen, maar vooral geven ze de lezer informatie over de context van het verhaal. Oftewel, alles wat ik niet kon tekenen. Eigenlijk is een tekening niet altijd geschikt om gevoelens over te brengen. Heftige emoties zoals woede of verdriet gaan nog wel, maar er zijn subtielere emoties die alleen in een film kunnen, zoals de rilling van een wang. Zoiets kan een tekenaar niet uitbeelden. Bovendien kan een striptekenaar niet van elk plaatje een eindeloos doorwerkte tekening op de manier van Rembrandt maken. Als je driehonderd keer hetzelfde personage in één album tekent, moet je jezelf wel tot de essentie beperken.

Ik had nog de meeste problemen met de banaliteiten aan het begin van het boek. Gerfaut staat op, werpt een blik op het briefje dat zijn vrouw op de ijskast heeft achtergelaten, leest de krant, loopt wat rond door zijn huis en gaat op vakantie. Kortom, het alledaagse leven, en dat is knap vervelend om te tekenen! Maar dat clichégedrag maakt deel uit van het boek. Dat is zelfs waar het boek over gaat. De saaie scènes verlenen de latere, gewelddadige scènes hun betekenis. Het was daarom belangrijk dat ik me in het begin inhield, dat ik die saaie passages niet interessanter maakte door de kunstenaar te gaan uithangen. Dar heb ik ook van Hitchcock geleerd. Hij zei dat hij de minder belangrijke scènes in halftotaal opnam en de totalen bewaarde voor de meest dramatische scènes. Anders verschiet je te vroeg je kruit.

Ik wilde de sfeer van het Manchettes boek zo goed mogelijk weergeven, hoewel ik natuurlijk niet de pretentie heb dat dit de 'officiële' bewerking is. Dit is mijn persoonlijke visie op de roman. Ik zou het prachtig vinden als een andere tekenaar, Blutch bijvoorbeeld, hetzelfde boek onder handen zou nemen, om te zien wat er dan uitkomt."

Plannen

Tardi is lang niet uitgetekend, maar hij weet nog niet wat er binnenkort zal volgen: "Er zijn zeker nog andere romans van Manchette die ik zou willen bewerken, maar ik heb geen zin om weer voor jaren aan een reeks albums vast te zitten, zoals met *De stem van het volk*. Eigenlijk zou ik liever weer zelf een scenario schrijven. Doordat ik de laatste jaren zoveel bewerkingen heb gemaakt, wordt de drempel steeds hoger om aan een volledig nieuw verhaal te beginnen. Een bewerking is veel makkelijker omdat de structuur dan vastligt en je alleen maar de pagina indeling en het tekenen op je hoeft te nemen. De enige uitdaging is om trucjes te vinden om bepaalde moeilijke scènes te vertalen naar de strip. Maar ik heb nu weer zin om risico's te nemen en zelf scenario's te schrijven. Iets anders waar ik op dit moment over nadenk, is om al mijn strips voortaan in zwart-wit te maken. Ik ben nooit helemaal tevreden geweest met hoe mijn strips er in kleur uitzien. Ik hou meer van zwart-wit, omdat je sneller werkt en je bovendien gedwongen wordt inventiever te zijn. Veel tekenaars spelen vals door met behulp van kleur de aandacht op een voorwerp of een bepaald gedeelte van de tekening te richten, en zo een rommelige tekening te maskeren."

De geruchten gaan dat er een nieuwe *Isabelle Avondrood* op komst is, maar daar doet Tardi nog wat geheimzinnig over. "Waarschijnlijk wel, maar er is nog niets beslist! Het enige wat ik erover kan onthullen is dat ze in het volgende album het slachtoffer zal worden van een complot. Alles zal beginnen met een fototoestel. Een dief heeft hem ontvreemd en de negatieven die zich erin bevinden, zijn heel compromitterend voor Isabelle. Ze tonen haar in een 'ongunstige positie'. Meer kan ik er niet over vertellen, want ik weet zelf nog niet hoe het verder gaat. Zal ik een *Isabelle Avondrood* in zwart wit maken met meer bladzijden, maar minder plaatjes op een bladzijde? Of doorgaan met kleurenalbums van 48 bladzijden? Ik weet het nog niet. We zien wel..."

Arend Jan van Oudheusden

Bronnen

Nicolas Anspach. *Tardi. "A force d'adapter des livres, vous devenez de plus en plus timoré."* Webs te www.actuabd.com.

Damien Perez. *Tardi enfile son Petit Bleu de travail.* In: *BoDoi* 88 (2005)

Interview Tardi, themawebsite Le Petit Bleu. www.humano.com/lepetitbleu

Website over Manchette: manchette.rayonpolar.com

Pratiquement le paysage était fort romantique
Du point de vue de Gerfaut, c'était la merde totale
AÏE! MERDE! MERDE!
PLOC
Et pous ! sa mît à pleuvoir
Passait Pard.
Gerfaut se mît à pleuvoir doucement
La nuit tomba

Het laatste oordeel

The no stories

Serge Baeken

Uitg. Bries, 48 pl., zwart wit; slappe kaft; € 14,50

The no stories tekende Serge Baeken in de etalage van de Antwerpse stripwinkel Mekanik. Niet dat Baeken een zwerver is zonder vast atelier, hij koos voor die werkplek vanwege het dwingende karakter Hij moest wel doortekenen ("Als je niet tekent, maak je je op zo'n plek onsterfelijk belachelijk") en kon ook niet worden gestoord door telefoon of fax. *The no stories* is deels autobiografisch, omdat Baeken voor de korte verhalen putte uit zijn ontmoetingen met mensen aan de rand van de maatschappij. De rode draad van het boek is dat de hoofdpersoon (die ook Baeken heet) geen 'nee' kan zeggen.

Een zwerver vraagt hem om kleingeld, een Spaanse man die op grond valt om 'zijn ziel'; een ander schiet de hoofdpersoon weer aan om 'even zijn mobiele telefoon te mogen lenen'. Telkens voelt Baeken zich bezwaard om de lastige types van zich af te schudden en belandt hij weer in een pijnlijke situatie. Tot in het laatste, langere verhaal waarin hij getuige is van een gruwelijke gebeurtenis.

Baeken is geen jonge debutant meer, maar heeft al een carrière van twintig jaar in de beeldende kunst op zijn cv staan.

Met *The no stories* keert hij terug naar een jeugdliefde en dat gaat hem bijzonder soepel af. Het is te zien dat de tekeningen snel en met grof materiaal (het lijkt af en toe op viltstiften) zijn gemaakt, maar omdat hij een Tardi-achtige stijl met summiere achtergronden gebruikt (het sneeuwt of het is nacht), maakt dat niet zoveel uit. Het is Baeken vooral te doen om de humanistische boodschap dat er te veel mensen in de marge leven en het gevoel van machteloosheid daarover uit te drukken. Baeken balanceert op de rand van moraliseren, maar door steeds net op tijd wat relativerende humor te gebruiken, de aangenaam losse tekenstijl en het fraaie grote formaat, is *The no stories* toch een geslaagd debuut te noemen. ***Gerard Zeegers***

Achtung Zelig!

Krzysztof Gawronkiewicz & Krystian Rosenberg

Uitg. Casterman; 56 platen; kleur, harde kaft; € 13,50.

Stel, je leest een boek en op de laatste pagina heb je het gevoel dat het eerste, inleidende hoofdstuk nog maar net voorbij is. Dat het boek eigenlijk nog moet beginnen. Sla je het boek dan bevredigd dicht? Niet echt. Kun je dan er toch van onder de indruk zijn? Jazeker.

Dat bewijst *Achtung Zelig!*, een strip van de onbekende Polen Krzysztof Gawronkiewicz (1969) en Krystian Rosenberg (pseudoniem van een neef van *Thorgal*-tekenaar Rosinski, die een ronkend nawoord schreef).

Met *Achtung Zelig!* leveren de twee auteurs een uitermate beklemmend verhaal af over twee joodse vluchtelingen tijdens de Tweede Wereldoorlog. Ze zijn uit een trein met onduidelijke bestemming ontsnapt - welke bestemming laat zich raden - en lopen tijdens hun vlucht recht in de armen van een Duits legercommando dat naar hen op zoek is. De Duitse commandant arresteert het tweetal vreemd genoeg echter niet, maar nodigt hen uit een glas met hem te drinken. Na het gespannen onderonsje mogen de vluchtelingen weer opstappen, maar dan strijken ze het commando alsnog op fatale wijze tegen de haren in. Als alles verloren lijkt, grijpt een bende Poolse rebellen op miraculeuze wijze in.

Klinkt krankzinnig? Is krankzinnig. Vooral als je bedenkt dat een van de vluchtelingen een hoofd heeft als een rotte aardappel en de nazi-commandant een dwerg is met een macabere puntmuts vol hakenkruizen. Conventionele verhaallogica is dan ook niet waar de auteurs op uit zijn. Maar wat dan wel? Dat is een open vraag. *Achtung Zelig!* hangt aan elkaar van de strotvernauwende, absurde scènes. Het boek leest als één grote nachtmerrie, waarin de vreemd ste associaties elkaar als vanzelfsprekend opvolgen

Ook de taal van het stripverhaal biedt nauwelijks houvast. Tekenaar Gawronkiewicz schept er een satanisch genoegen in om de lezer om de oren te slaan met Bill Sienkiewicz-achtige stijlwisselingen en voortdurend verspringende plaatindelingen. Hij vervormt zijn personages en decors met donderend grafisch geweld, ongeveer zoals de legendarische Argentijnse stripmaker Alberto Breccia dat deed in zijn meesterwerk *Perramus*.

Breccia en Sienkiewicz, dat zijn niet zomaar twee voorbeelden. Dat geeft aan dat Gawronkiewicz zich grafisch kan meten met de wereldtop Wat de Poolse dertiger in *Achtung Zelig!* presteert is bepaald indrukwekkend. De aanmoedigingsprijs die hij najaar 2003 van tv-zender Arte en uitgeverij Glénat in ontvangst mocht nemen, is duidelijk in goede handen terechtgekomen.

Toch blijft er na het dichtslaan van *Achtung Zelig!* meer dan lichte twijfel knagen. Waarom kiezen Gawronkiewicz en Rosenberg voor zo'n loodzwaar onderwerp als de holocaust? Waarom zetten ze hun lezers zo doelbewust op een dwaalspoor? En waarom zou je je als lezer aan hun beklemmende logica willen overgeven? Dat is waarom *Achtung Zelig!* uiteindelijk toch teleurstelt. Gawronkiewicz en Rosenberg betrekken je als lezer onvoldoende bij hun gepassioneerd gebrachte, afschrikwekkende visioen. Ze roepen met hun boek vele vragen op, maar maken niet duidelijk waarom je in die vragen geïnteresseerd zou moeten zijn. De lezer blijft op afstand en – jammer genoeg op emotioneel vlak onverschillig. ***Toon Dohmen***

Zilveren maan boven Providence 1: De kinderen van de afgrond

Eric Herenguel

Uitg. Glénat; 64 pl.; kleur, harde kaft; € 12,95

Geen enkele periode in de geschiedenis is zo vaak als decor gebruikt voor strips en films als het Amerika van eind negentiende eeuw. Ook de Fransman Eric Herenguel waagt zich nu aan de western: *Zilveren maan boven Providence*. Een glitterige titel, maar wel een die de lading prima dekt, want het album is zoetgevooisde edelkitsch.

Gezien Herenguels eerdere albums, waaronder het melige *Krün, Carnivoren* en de voortzetting van het succesvolle *Het land van Langvergeten*, heeft hij met dit album ook niet meer beoogd dan kitsch te maken. Toch laadt hij in het nawoord van het album de verdenking op zich dat hij meer heeft gewild. Hij beschrijft daarin dat het pas ontdekte Amerika voor velen een nieuwe Tuin van Eden was, waar de mens de kans kreeg opnieuw te beginnen. Maar al snel verviel hij in de zelfde fouten: onverdraagzaamheid, moord en doodslag. „De menselijke natuur is de oorzaak van al dat leed doordat ze haar eigen vooruitgang tegenwerkt," schrijft Herenguel.

Als hij met *Zilveren maan boven Providence* echt een statement heeft willen maken dat bij dat uitgangspunt aansluit, dan is het album jammerlijk mislukt. Voor wie zin heeft in een uurtje entertainment, is het echter een prima aanschaf.

Hoofdpersoon is Cathy Gading die neerstrijkt in het idyllische dorpje Providence, New Hampshire. Al snel blijkt er van die idylle weinig echt: inwoners worden op gruwelijke wijze aan stukken gereten. Er waren monsters door de met prachtige herfstkleuren getinte bossen. Monsters die lijken te zijn opgeroepen door een godsdienstwaanzinige die de hand heeft weten te leggen op een verboden boek uit de erfenis van de orde der Tempeliers.

Zilveren maan boven Providence wordt bevolkt door stereotiepe personages: een domme sheriff, een wijze indiaan en een hysterische dominee. Herenguel is een uitzonderlijk begaafd tekenaar, maar zijn gelikte plaatjes en de soms zuurstokzoete kleuren geven het verhaal een heel andere lading mee dan hij misschien bedoeld heeft. Zijn monsters zien er prachtig uit, maar zijn te knap getekend om griezelig te zijn. Het doet allemaal niets af aan het feit dat het verhaal met bijzonder veel vaart verteld wordt en blijft boeien tot de laatste pagina. Want ook al is het misschien niet allemaal even hoogstaand, het is wel jammer dat je voor het slot van het verhaal moet wachten op het tweede deel. En dat is bij lang niet alle series zo. ***Hans van Soest***

De Azuren Boeddha

Cosey

Uitg. Dupuis; 63 platen; kleur; slappe kaft; € 6,95.

De Zwitser Cosey (1950) draait al een respectabel aantal jaartjes mee in de stripcultuur. Naam maakte hij met de striphippie Jonathan, daarna wierp hij zich op een tiental (nogal van kwaliteit wisselende) stripromans voor een volwassen publiek. Met *De Azuren Boeddha* keert Cosey terug naar zijn oude liefde: Tibet. De stripmaker blijkt nog net zo gepassioneerd als ruim dertig jaar geleden, aan de andere kant is de verrassing er inmiddels wel af.

De Azuren Boeddha vertelt het verhaal van de onwaarschijnlijke verliefdheid tussen Gifford en Lhal. Hij is een Britse kostschoo.jongen, zij een pril tienermeisje én de vijfde reïncarnatie van de man die vele eeuwen geleden de voor boeddhisten legendarische Azuren Boeddha heeft ontdekt. Ze ontmoeten elkaar medio jaren zestig van de twintigste eeuw in het Tibetaanse hooggebergte. Het is een kortstondige ontmoeting, een kortstondige verliefdheid, daarna moet Gifford terug naar zijn bezorgde ouders, terug naar het kille Engeland. Hamvragen aan het einde van dit eerste deel van wat een tweeluik moet worden: zullen Gifford en Lhal elkaar weerzien? En: zal de Azuren Boeddha nog zijn Ware Gezicht laten zien?

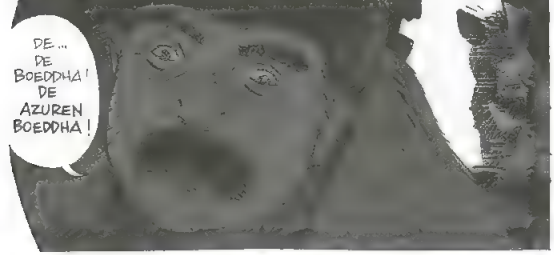

Nog even gedreven als in *Jonathan* portretteert de vijftiger Cosey de Tibetanen, hun cultuur, hun gevoel voor mystiek en de overweldigende natuur waarin zij leven. Met merkbaar plezier tekent hij de ongenaakbare, besneeuwde bergtoppen en de rijke, mysterieuze beeldcultuur van de boeddhisten. Dat maakt het lezen van *De Azuren Boeddha* tot een alleszins aangename ervaring. De vakman Cosey is duidelijk op dreef. Ook aangenaam is dat zijn hoofdpersoon Gifford de gebeurtenissen niet zoals de wazige Jonathan gelaten over zich heen laat komen, maar af en toe lekker dwars is. Een dwarsheid waar Cosey met de hem kenmerkende mildheid ook fijntjes mee spot.

Fijnzinnige humor, antropologische finesses en zorgvuldig gedoseerd avontuur: *De Azuren Boeddha* is prima voer voor de liefhebbers van Coseys tekeningen en voor mensen met interesse in de Tibetaanse cultuur. Maar het is tegelijk ook de makke van *De Azuren Boeddha*. Bij zo'n afgewogen verhaal, zo'n evenwichtig geheel ligt het etiket 'Novib-strip' op de loer. Gezond vermaak - zoals dat vroeger heette - maar ook meer dan een tikkeltje braaf. Niemand die zich aan deze strip een buil zal vallen, maar de meer avontuurlijk ingestelde striplezer weet genoeg. ***Toon Dohmen***

In het midden van Nowhere 1: Het oor van de zalm

Michel Constant & Jean-Luc Cornette

Uitg. Lombard; 48 pl.; kleur; slappe kaft, € 5,25

In het midden van Nowhere is een nieuwe humoristische reeks van Michel Constant en Jean-Luc Cornette. Beide heren draaien al een tijdje mee in de stripwereld, maar behoren nog niet tot de eredivisie. Daar komt waarschijnlijk geen verandering in met *Het oor van de zalm*, maar het is wel een aardig begin van een eigentijdse nieuwe humoristische reeks.

Cornette debuteerde in 1989 in *Robbedoes*. In de loop der jaren werkte hij samen met Durieux, Moynot, Boccar, Warnauts en Constant voor diverse uitgevers. Constants debuut was in 1988 met het eerste deel van de coureursreeks *Mauro Caldi*. Hierna maakte hij de serie *Asfalt* voor Casterman. Met Cornette heeft hij nog een tweede reeks bij Glénat: *Red river hotel*.

In het midden van Nowhere is een humoristische western in een trendy tekenstijl die (waarschijnlijk niet toevallig) doet denken aan bijvoorbeeld *Lincoln* van de broertjes Jouvray. De arme Randolph Edison bereidt zich voor op het huwelijk met Abigael, een domme en lelijke, maar stinkend rijke vrouw. Dan ontdekt hij dat de geluksknoop aan zijn broek ontbreekt, een knoop die is vervaardigd uit het bot van de zeldzame zeiloorzalm. Zonder die knoop kan hij niet trouwen, en hij gaat op zoek naar de laatste zeiloorzalm om een nieuwe knoop te kunnen vervaardigen. Dat is het begin van een vrolijk avontuur waarin hij met zijn sprekende ezel het land intrekt.

De plot van het verhaal is vooral een excuus om talloze kleurrijke personages op te voeren, plus pittige dialogen tussen Randolph en zijn ezel, grappig getekende dieren en volop geslaagde grappen. En daar is niks mee. Dit eerste deel van *In the middle of Nowhere* is gewoon erg leuk om te lezen. Maar nu zullen de auteurs moeten bewijzen dat ze van *In the middle of Nowhere* ook een leuke reeks kunnen maken. Als ze daarin slagen, mogen ze zichzelf gaan rekenen tot de betere humoristische stripmakers van dit moment. ***Hans Pols***

Shelena

René Follet & Jéromine Pasteur

Uitg. Casterman; 52 pl. + 8 pl. schetsen; kleur; harde kaft; € 13,50

De albums van René Follet zijn altijd herkenbaar aan het karakteristieke tekenwerk. Of hij nou schildert – zoals in dit album – of werkt met inkt, zijn stijl is altijd uiterst los, bijna schetsmatig, met veel ruimte voor de materiaaluitdrukking. Minstens zo karakteristiek zijn zijn personages, met hun scherpe gezichten en priemende ogen. Daardoor is zijn werk niet weggelegd voor iedereen. Of je vindt het prachtig, of je vindt het niets.

In *Shelena* werkt hij samen met ontdekkingsreizigster Jéromine Pasteur. Zij schreef het verhaal en als ik zou mogen gokken, dan zou ik zeggen dat dit haar eerste was.

Het verhaal begint in 1873, als de aristocratenzoon José vertrekt op wereldreis, op hetzelfde moment dat zijn vader hem met een voodooritueel vervloekt. De eerste stop is Panama. Daar ziet hij hoe een arme man zonder reden door de politie wordt neergeschoten. José ontfermt zich over zijn gezin en zestien jaar lang voorziet hij in hun onderhoud. Dan trouwt hij met zijn eigen stiefdochter en samen met haar sticht hij een nieuw gezin. Ze krijgen veel kinderen en zijn gelukkig, maar na zestien jaar hard werken wordt José gedood. Zijn vrouw Rose vertrekt met de kinderen naar een onbewoond eiland om een nieuw bestaan op te bouwen. Ze wil niets meer met de buitenwereld te maken hebben. Vijfentwintig jaren gaan voorbij en er ontstaat een dorp, slechts bewoond door Rose, haar kinderen en haar kleinkinderen.

Op dit punt ontstaat een breuk in het verhaal. Tot dusver is de geschiedenis verteld van een familie, achtervolgd door rampspoed. Het tempo lag hoog en er vonden wat eigenaardige, om niet te zeggen onwaarschijnlijke dingen plaats. Hierna verschuift het accent echter naar Tonio, een kleinzoon, en is het gedaan met de tijdsprongen. Tonio ontdekt op het eiland een meisje, genaamd Shelena, en wordt verliefd op haar. Rose duldt echter geen buitenstaanders en er ontspint zich een machtsstrijd. Maar de mysterieuze Shelena blijkt meer in haar mars te hebben dan verwacht.

Achter in het album vertelt Jéromine Pasteur dat ze het verhaal heeft geschreven naar aanleiding van twee ontmoetingen. Één met een vrouw als Rose en één met een meisje als Shelena. Pasteur heeft beiden willen voorzien van een bijzondere achtergrond, om ze daarna bijeen te brengen, maar het was te veel hooi op haar vork. Niet alleen schiet de geloofwaardigheid er dikwijls bij in, ook de tweedeling doet het album bepaald geen goed. Het tempo ligt te hoog, vooral in het eerste gedeelte en daardoor blijven er veel goede thema's onuitgewerkt. Zoals dat van de gewelddadige uitbuiting van de arbeiders door de rijke industriëlen. Of met het verhaal van de rijkeluiszoon die van de ene op de andere dag staat te spitten in het Suezkanaal. En wat te denken van de verbeten pogingen van Rose om aan de vloek te ontkomen? Stuk voor stuk dankbare onderwerpen die meer aandacht hadden verdient. De auteurs hadden er daarom beter aan gedaan het verhaal te spreiden over meerdere albums. ***Sigge Stegeman***

OKE!
We kunnen verder!
Ik had met Jantje meegeten gaan naar POLINO!
Geen zorg, vertje, we gaan later naar POLINO. Da's het plan.
HET LIJKT WEL OF DIE DZINO DE DINGEN ZIET VÓÓR ZE GEBEUREN!

De kleine wereld 1: Vamos, vamos!

Toru Terada & Jean David Morvan

Uitg. Dargaud; 80 pl. + 6 pl. schetsen; kleur; slappe kaft; € 9,95

Met *De kleine wereld* doen de Japanner Toru Terada en de Fransman J.D. Morvan een poging om de brug te slechten tussen Europese strips en Japanse manga en daarin slagen ze vrij goed.

In de nabije toekomst bevindt zich in een niet nader genoemde grote stad een sloppenwijk. De armoede is er zo erg, dat velen hun dagelijkse kostje op de vuilnishopen van de stad bijeen moeten schrapen. Deze wijk heet 'de kleine wereld' en vormt de dagelijkse realiteit van de jongen Piedra. Zijn leven bestaat uit overleven en dan vooral het overleven van de doodseskaders, ingehuurd door de rijken. Want waar extreme armoede is, is puissante rijkdom en daar kan het meisje Kumiko over meepraten. Haar vader is ambassadeur en zij is de oudste van vier kinderen. Het begrip 'beschermde opvoeding' krijgt binnen dit gezin een geheel nieuwe betekenis. Om aan de sleur te ontsnappen, heeft Kumiko stiekem een illegaal virtual reality-programma gekocht. Daarmee kan ze de kleine wereld betreden in haar dromen. Haar gids is een virtuele Piedra.

Vamos, vamos! is het eerste van drie delen en is duidelijk een introductie van de personages en de stad. Scenarist Morvan schreef een verhaal van twee extreem uiteenliggende werelden en als hij de twee kinderen uiteindelijk bij elkaar brengt, is het de lezer duidelijk dat het sprookje niet goed gaat aflopen. Het Peter Pan-thema dat op de laatste pagina's wordt geïntroduceerd geeft al zo'n vette knipoog naar wat er komen gaat, dat je je onwillekeurig afvraagt welke gruwelen de kinderen te wachten staan.

Het tekenwerk van Terada oogt uitermate kitscherig, om niet te zeggen: clichématig. Maar Terada kent zijn klassiekers en gaat telkens net een stapje verder dan de mangaclichés voorschrijven. Iets te bloederig geweld, iets te grote ogen en iets te geile mondjes. Wie er voor openstaat, zal zien dat Terada een raar soort pop-art maakt dat niet geheel van kwaliteit gespeend is.

Al met al is *Vamos, vamos!* een geslaagd album geworden, maar met een uitstapje naar de kleine wereld voor de boeg kan het twee kanten opgaan. Laat Morvan zich alsnog verleiden tot plat geweld, spierballendialogen en een *happy end*, dan hebben we de zoveelste pulpserie in handen. Maar weet hij de balans vast te houden en het Peter Pan thema uit te diepen, dan zou het wel eens een klein juweeltje kunnen worden.

Sigge Stegeman

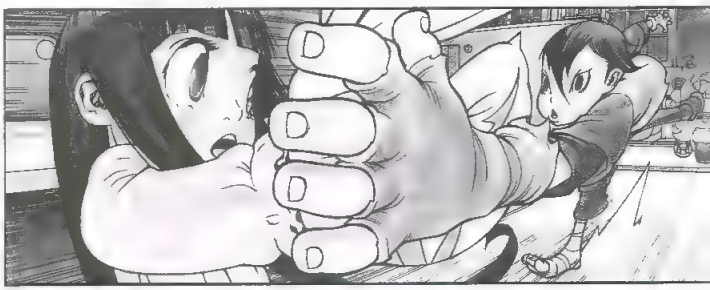

De kleine wereld (Terada)

Van dorpswege (Cabanes)

Van dorpswege 5: De school der wreedheid

Max Cabanes

Uitg. Dupuis; 54 pl.; kleur; slappe kaft: € 6,95

Toen wij allen nog jong, tolerant en beschaafd waren, maakte Max Cabanes in ons land furore met prachtstrips als *Blindemannetje* en *Sweet sixteen*. Niets leek daarna de eeuwige roem en fijne verkoopcijfers in de weg te staan. Merkwaardig genoeg verdween de stripauteur via de marges van onze stripcultuur echter langzaam maar zeker uit ons blikveld. Nu ligt de gemiddelde Franse stripmaker niet wak ker van het verlies van de Nederlandse markt. Dus Cabanes werkte onverdroten en met succes door aan een indrukwekkend en gevarieerd oeuvre.

Onverwacht verschijnt er toch weer een strip van Cabanes in vertaling: *De school der wreedheid* uit de serie *Van dorpswege*. In hun oneindige wijsheid hebben de redacteuren van uitgeverij Dupuis besloten om ons plompverloren te ontgroenen met het vijfde deel van de reeks. Zoiets hoeft niet per definitie een bezwaar te zijn. Sommige series bestaan uit delen die los prima te lezen zijn en geen enkele voorkennis of opbouw vereisen. *De school der wreedheid* is echter een wagon van een rijdende trein en dat maakt het consumeren van het album er niet gemakkelijker op. Hoofdpersoon van de reeks is de stripmaker Dzino die onderdeel uitmaakt van zijn eigen werk. Een origineel gegeven waarvan Cabanes inventief gebruik maakt. Enerzijds is de schepper heer en meester in zijn eigen creatie. Aan de andere kant weten de acteurs in zijn eigen strip hem wel degelijk te raken en te beïnvloeden. De hoofdpersoon noemt zichzelf terreinschrijver. degene die ingrijpt in het verhaal en de losse eindjes aan elkaar knoopt. Het verhaal is er al voor het gecreëerd wordt.

De personages in *Van dorpswege* zijn geen volgzame marionetten die geheel ten dienste staan van de maker. Net zo min als het verhaal enkel om Dzino draait. In dat geval had *De school der wreedheid* zich prima als onafhankelijk deel in de reeks laten lezen De serie beschrijft echter een complexe fantasiewereld die bevolkt wordt door allerlei bizarre wezens met een eigen sociale structuur en specifieke gedragingen. *De school der wreedheid* is daardoor een verhaal met een overdaad aan bijzonderheden, verhaalwendingen, personages en bijfiguren. Bovendien is de tekenstijl die Cabanes gebruikt gedetailleerd in lijnvoering en uitbeelding. Daar is de lezer al druk genoeg mee. Als hij daarnaast ook nog eens moet gissen of hij essentiële of relevante informatie mist, wordt het allemaal iets te veel. Strip is voor de gebruiker een intensief medium. Een overdaad aan ongeordende informatie kan daarom fataal zijn.

Cabanes kan daar natuurlijk niets aan doen. De stripmaker maakt het ons niet onmogelijk, maar daagt ons vooral uit. Het is de uitgever die niet goed heeft nagedacht. Erg jammer, want de reeks is intrigerend en knap gemaakt. *Van Dorpswege* verdient beter dan plomp ergens halverwege op de markt te worden gedumpt. De wegen van God zijn ondoorgrondelijk, maar vlak uitgeverij Dupuis ook niet uit.

Jef Nieuwenhuis

Cycloop 1: De huurling

Jacamon & Matz

Uitg. Casterman; 54 pl., kleur; slappe kaft; € 5,25.

Jacamon en Matz zijn bekend van hun succesreeks *De killer*. Hoofdpersoon in die serie is een huurmoordenaar met weinig scrupules en een groot ego. Schrijver Matz wist een geloofwaardig personage neer te zetten en alle voorspelbare valkuilen te omzeilen. Het lijkt erop dat hij deze kwaliteiten nogmaals zal laten zien in *Cycloop*.

Het verhaal is snel verteld. In het jaar 2057 besluiten de Verenigde Naties om een gedeelte van hun vredesmissies uit te besteden aan particuliere organisaties. Multicorps Security Incorporated uit Houston is de eerste gelukkige. Zij besluit om niet te beknibbelen op de kwaliteit van het materiaal of de mankracht. Dat kost geld en dus besluit Multicorps Security Inc. om de soldaten te voorzien van camera's met microfoons en de televisierechten van de beelden te verkopen. Om er zeker van te zijn dat deze opzet slaagt, wordt één van de soldaten gelanceerd als held. Hij krijgt een *sidekick* mee en wordt op eenvoudige missies gestuurd met veel ruimte voor heldendaden.

Net als bij *De killer* kiest Matz voor het thema van de beschikking over leven en dood en speelt hij met het ethische mijnenveld eromheen. Hij voegt er dit keer nog een belangrijke dimensie aan toe: wat gebeurt er als oorlogvoeren op idealistische gronden een commerciële activiteit wordt? Matz werkt dit gegeven uiterst beheerst uit, zonder zich te bezondigen aan voorspelbare waardeoordelen. Hij zet de vertegenwoordigers van Multicorps Security Incorporated niet neer als eendimensionale geldwolven, maar als zakenmensen met de overtuiging ethisch en verantwoord bezig te zijn. Ook de held in het verhaal is noch een klassieke ijzervreter noch een volgzame onbenul, maar gewoon een jongen die zijn brood probeert te verdienen en zich zorgen maakt over zijn gezin. Dit maakt het verhaal aangenaam geloofwaardig. Het geeft Matz bovendien de ruimte om het verhaal binnen zijn eigen logica te laten groeien. Met het toenemende succes van de onderneming neemt ook het enthousiasme van de marketeers toe, even- als de overmoed van de bazen. Ze begin nen aan steeds meer touwtjes te trekken. Grenzen vervagen en langzaamaan neemt het onzalige plan alle betrokkenen steeds verder in een wurggreep.

Jacamons tekenwerk komt helaas slecht uit de verf. Er is sprake van veel vergaderzalen, onverlichte tv-studio's en kaalgeslagen slagvelden bij nacht. Waarschijnlijk om een ongemakkelijke sfeer te creëren, die moet afsteken tegen de schijnwerkelijkheid van de bontgekleurde tv-uitzendingen. Lovenswaardig, maar nogal monotoon uitgewerkt. Hopelijk toont Jacamon in de komende delen iets meer van zijn kunnen.

Sigge Stegeman

Finisterre

Marc Legendre

Uitg. Atlas; 68 pl.; kleur; slappe kaft; € 16,50

Wie *Finisterre* vluchtig doorbladert, zou kunnen denken dat het de nieuwste strip van Dave McKean is. Want wie het waterhoofdje Biebel nog kent, zal niet verwachten dat de tekenaar van die karikaturale kinderstrip ook de maker is van dit grafische hoogstandje. In *Finisterre* gebruikt Vlaming Marc Legendre realistische tekeningen, bewerkte foto's en ingescande glasscherven om zijn vertelling zo veel mogelijk kracht mee te geven. En daar slaagt hij wonderwel in. Het lezen van *Finisterre* is een indrukwekkende ervaring.

Het verhaal wordt verteld vanuit het perspectief van een Joegoslavische vrouw die op het punt staat te sterven. Haar leven overziend, wordt langzaam duidelijk wat haar tot daar heeft gebracht. Haar man blijkt een oorlogsmisdadiger en met die gedachte kan de hoofdpersoon niet leven.

In een interview met *ZozoLala* afgelopen zomer (nummer 142), vertelde Legendre dat hij jaren met het idee van *Finistere* heeft rondgelopen. Hij had moeite uit te beelden wat hem bezig hield en besloot daarom zijn traditionele stripstijl helemaal los te laten. Het boek is deels gebaseerd op de verhalen die zijn broer hem vertelde, nadat deze als een van de eerste journalisten naar het front in voormalig Joegoslavië was vertrokken.

Met *Finisterre* bewijst Legendre meer een dichter te zijn, zowel qua beeld- als qua verhaalcompositie, dan een romancier. Hij beperkt zich met tekst en tekeningen tot het hoogstnoodzakelijke en heeft net zo lang aan de vorm zitten schaven totdat hij met minimale middelen het maximale gevoel kon overbrengen.

Het knappe is dat Legendre zich daar niet aan vertilt. Hij brengt de gruwelijkheden gedoseerd en haast zakelijk over, zonder dat hij ze toont. Dat heeft het boek ook niet nodig. De suggestie van wat er gebeurd is in de Joegoslavische burgeroorlog en wat de hoofdpersoon aan het eind van het boek te wachten staat, is al gruwelijk genoeg. Legendre vervalt niet in gemakkelijk effectbejag. Door de lezer net de hoognodige informatie te geven, maakt *Finisterre* des te meer indruk. Aan het eind van het boek heb je het idee even geen adem meer te kunnen halen, alsof je hard in je maag bent gestompt. Legendre toont ons een inktzwarte realiteit, waar we normaal gesproken liever de ogen voor sluiten. ***Hans van Soest***

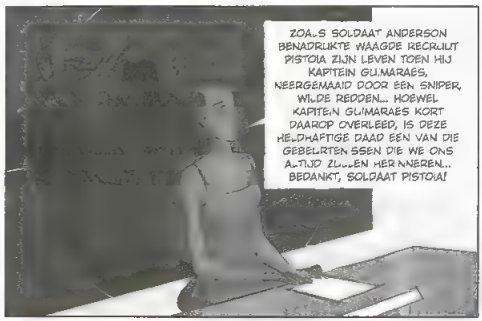
ZOAL'S SOLDAAT ANDERSON BENADRUKTE WAAGDE RECRUUT PISTOIA ZIJN LEVEN TOEN HIJ KAPITEIN GUIMARAES, NEERGEMAAID DOOR EEN SNIPER, WILDE REDDEN... HOEWEL KAPITEIN GUIMARAES KORT DAAROP OVERLEED, IS DEZE HELDHAFTIGE DAAD EEN VAN DIE GEBEURTEN SSEN DIE WE ONS ALTIJD ZULLEN HERINNEREN.. BEDANKT, SOLDAAT PISTOIA!

Miltons dromen

Maël, Féjard & Ricard

Uitg. Dupuis; 64 pl.; kleur; harde kaft; € 12,95

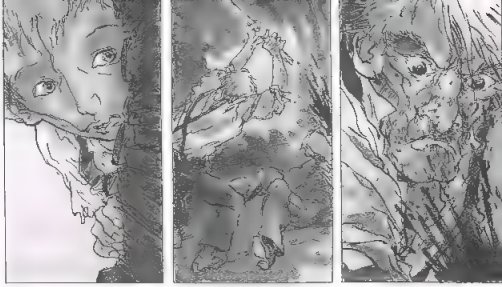

Afgelopen jaar zonden zowel Canvas als de VPRO de serie *Carnivale* uit, een indringend, esoterisch getint verhaal in sombere kleuren tegen de achtergrond van de crisisjaren in de VS. Diezelfde sfeer vind je terug in *Miltons dromen* van Maël, Féjard en Ricard. Maël heeft zijn kleurenpalet heel beperkt gehouden en zijn tekenstijl valt op door de beverige lijnvoering, de personages lopen vaak een beetje schuin of gebogen. Met die elementen weet hij een zeer *unheimische* sfeer te creëren. De voortdurende dreiging van geweld en agressie is voortdurend bijna voelbaar aanwezig in dit verhaal over armoedzaaiers die op zoek gaan naar een beter bestaan.

1930, North Carolina. Door de grote economische crisis is de familie Cry volledig aan de grond geraakt. Vader Cry laat zich overhalen om zijn huis en land te verkopen en elders op zoek te gaan naar een beter bestaan. Cry heeft twee zoons. Billy, de oudste, is zeven jaar eerder getuige geweest van een moord. De dader betrapte hem en strafte hem door zijn hand te breken. Milton, de jongste, is een reus van een jongen die in staat is om met brute kracht alles en iedereen kort en klein te slaan. Gelukkig is het een domme, naïeve en zachtaardige jongen die geen vlieg kwaad doet, behalve in zijn dromen. Dan komt hij voor zijn familie op en doet hij alles om hen te beschermen, ook moorden. Maar zijn het wel dromen? Steeds vaker blijken Miltons gewelddadige dromen overeen te komen met de werkelijkheid. Is hij minder zachtaardig dan iedereen denkt? Het is even wennen aan Maëls tekenstijl, die ergens het midden houdt tussen Jacamon en De Crécy, maar hij sluit perfect aan bij het sombere en dreigende verhaal dat je naar de keel grijpt.

Hans Pols

Zeker Lezen

Hate

Peter Bagge

Eind jaren '80 vertelde Peter Bagge het verhaal van *the all American dysfunctional white-picket-fence family*: de Bradley's. Het waren hilarische verhalen over het generatieconflict tussen twee conservatieve ouders en hun drie puberende kinderen. Hun oudste zoon Buddy steelt de show en het duurt dan ook niet lang voor hij een eigen serie krijgt. In 1990 gaat Buddy op zichzelf wonen in Seattle, een jaar voordat Nirvana de stad op de kaart zal zetten en daarmee is de serie *Hate* een feit. De generatieconflicten worden vervangen door seks, drugs en rock'n roll en vooral door een eindeloos bekvechten tussen Buddy en zijn vrienden en huisgenoten. Peter Bagge weet een onwaarschijnlijke verzameling van de meest uiteenlopende en extravagante persoonlijkheden bijeen te brengen, met maar één ding gemeen: een uitgesproken mening en de behoefte om die te delen. Iedereen heeft het hart op de tong en niemand interesseert zich voor enige vorm van conflictbeheersing. Integendeel: iedereen is op jacht naar het laatste woord en plaatst dit liefst zo scherp mogelijk. Vooral voor wie ooit in een studentenhuis heeft gewoond (of dat nog steeds doet) is het een feest van herkenning.

I DON'T CARE. YOU LOOK LIKE AN IDIOT. YOU MIGHT AS WELL BE WALKING AROUND WITH A DUNCE CAP ON YOUR HEAD!
BESIDES, YOU'LL NEVER WEAR THEM AGAIN.
HOW DO YOU KNOW? THIS HAT AND COAT ARE MADE OUT OF SOME HIGH QUALITY MATERIAL.
HERE, JUST FEEL THIS
YANK!
HEY! WHAT ARE YOU DOING?!
HOLY SHIT!
YOUR MOTHER IS RIGHT — YOU ARE CRAZY!!!
POW!
OOF!
I'LL BE WAITING IN THE CAR
OOPSEEN
STOMP! STOMP!

Temidden van al deze moddergevechten doet Buddy een poging om iets van zijn eigen leven te maken en dat is niet eenvoudig. Buddy is het prototype beroepskankeraar. Zijn wilde leven dient vooral om los te komen van zijn achtergrond, maar diep in zijn hart is hij net zo behoudend als het nest waaruit hij voortkomt. Feitelijk is zijn alternatieve levensstijl niet gericht tégen het systeem maar vóór rust aan zijn kop. Rijk aan kritiek, arm aan oplossingen. Daarmee was Buddy Bradley de perfecte belichaming van de tijdgeest. Hij behoort tot de generatie nix, die veel wilde maar niet wist hoe. Seks, drugs en rock 'n roll, maar dan wel inclusief de druipers, katers en gefingeerde *weltschmerz*. Buddy's gekanker en constante twijfel vormen de perfecte relativering van al deze poeha.

Halverwege de reeks verhuist Buddy samen met zijn vriendin Lisa naar New Jersey. Daar trekt hij in bij zijn ouders en verandert het overleven langzaam in *settlen*. Vanaf dat moment is de serie ook in kleur. De meest extreme nevenpersonages verdwijnen en het dijenkletsen wordt minder, maar er valt nog genoeg te lachen. In de buitenwijken van Peter Bagge liggen voldoende geheimen onder het tapijt om het leven interessant te houden.

Hate is getekend in de magnifieke, zwierige tekenstijl die zo typisch is voor het werk van Bagge. Zijn personages lijken rubberen ledematen te bezitten, zonder botten of gewrichten. Bovendien zijn ze bijzonder expressief. In een unieke stijl die ergens zweeft tussen de uitspattingen van Gotlib en de karikaturen van de manga weet Bagge de emoties van zijn personages te verbeelden. De pagina's ademen daardoor een laat-maar-waaien-mentaliteit, die naadloos aansluit bij de verhalen.

Alles bij elkaar is *Hate* een humoristische klassieker voor iedereen die zich ooit buiten de gebaande paden heeft begeven.

Sigge Stegeman

Hate is gebundeld te koop bij uitgeverij Fantagraphics. Buddy's wilde jaren in Seattle zijn te koop in één bundel (*Buddy does Seattle*, 340 pag.; zwart-wit; slappe kaft; $ 14,95). Zijn avonturen in New Jersey zijn verspreid over drie bundels (*Buddy go home!*, *Buddy's got three moms*, *Buddy bites the bullet*, 128 pag.; kleur; slappe kaft; $ 16,95). Wie dan nog niet genoeg heeft kan ook zijn jeugdjaren lezen (*The Bradley's*, 160 pag.; zwart-wit; slappe kaft; $ 16,95)

Prikbord

Onlangs kwam het nieuwste deel van **XIII** uit met de mededeling dat dit het voorlaatste album zou zijn. Scenarist Van Hamme wil immers een aantal reeksen stopzetten om tijd vrij te maken voor andere zaken, waaronder *Largo Winch*. Inmiddels heeft Vance laten weten dat hij de reeks alsnog wil voortzetten. Hij zal zelf een nieuwe scenarist uitkiezen. Van Hamme wordt daar overigens ook niet armer van, aangezien hij zijn deel van de auteursrechten behoudt. ***SS***

De **Stripschapprijs 2005** is tijdens de Stripdagen in Houten uitgereikt aan **Jan Steeman.** De 72-jarige Steeman begon zijn carrière eind jaren vijftig met de strip *Rik, Clio en Pluk* voor *Taptoe*. De strip bleef tot 1970 lopen, het jaar waarin hij *Sjors en Sjimmie* overnam van Jan Kruis voor het weekblad *Sjors*. Voor dat zelfde blad maakte hij de sciencefiction serie *Arad en Maya* op scenario van Lo Hartog van Banda. Zijn karikaturale tekenstijl wisselde hij in voor een realistische toen hij voor *Eppo* de voetbalstrip *Roel Dijkstra* ging maken. Zijn enige nu nog lopende strip is *Noortje* voor het meidenblad *Tina*. Maar die loopt wel al sinds 1975. Hetzelfde jaar waarin Steeman mede aan de wieg stond van het legendarische blad *De Vrije Balloen*. ***HvS***

Shuck (Rick Smith en Tania Menesse)

Tijdens **de Stripdagen** werden er nog meer prijzen uitgereikt. De prijs voor bijzondere verdiensten ging dit jaar naar het collectief van Stripster. Op hun site www.stripster.nl wordt nu al jaren met veel liefde over de Nederlandse en Vlaamse small press gepubliceerd. De Bulletje en Bonestaak Schaal (een prijs voor stripmakers die aan de wieg van het Nederlandse beeldverhaal hebben gestaan) ging net als de vorige keer naar drie mannen tegelijk (is de jury soms bang dat ze dood gaan voordat ze aan de beurt komen?): Dik Bruynesteyn *(Appie Happie)*, Dick Vlottes *(Senmoet)* en Jan van der Voo *(Pipo de Clown* en *Ketelbinkie)*.

De albumprijzen gingen dit keer naar: *Agent 327 deel 19: De ulucht van vroeger* door Martin Lodewijk (Nederlands avontuur en vermaak), *Rampokan deel 2 Celebes* door Peter van Dongen (Nederlands literair), *De zaak Sven* door Eric Heuvel (Nederlands jeugd), *Green Manor deel 3 Dodelijke fantasieën* door Fabien Vehlmann en Denis Bodart (buitenlands avontuur en vermaak), *De dagelijkse worsteling delen 1 en 2* door Manu Larcenet (buitenlands literair) en *Jojo deel 14: Ballade van de vier seizoenen* door André Geerts (buitenlands jeugd) ***HvS***

Niemand leest graag strips van een beeldscherm. Dat maakt het internet ironisch genoeg tot een ideaal promotiemedium. Uitgeverijen pootjebaden daarom al enkele jaren met bescheiden voorpublicaties, maar het is uitgeverij Sulfurstar die als eerste kopje onder durft. Sinds kort hebben ze alle comics van **Shuck** online staan, inclusief de meest recente uitgaves. Wie dus ooit nieuwsgierig was naar de lotgevallen van deze sympathieke demon in vermomming, spoedt zich naar www.sulfurstar.com. ***SS***

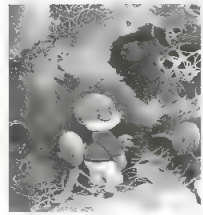
Paulus (Jean Dulieu)

Het aanzien van de strip als kunstvorm is blijkbaar zo gestegen, dat **kunstroof** op klaarlichte dag nu ook de stripwereld heeft bereikt. Begin oktober werd een aquarel van **Paulus**, gemaakt door Jean Dulieu, gestolen uit het Stripmuseum Groningen. Het Paulus Archief, de eigenaar van het werk, is zo gebrand op het terugvinden ervan, dat het een beloning van maar liefst duizend euro heeft uitgeloofd voor de cruciale tip. Meer informatie op www.paulusarchief.nl. ***SS***

Tussen 1976 en 1983 woedde in Argentinië een 'vuile oorlog'. De weerslag daarvan is op internet verbeeld met de themawebsite **www.camouflagecomics.com**. Daarop speciaal voor de gelegenheid gemaakte Engelstalige essays over o.a. *Buscavidas* van Alberto Breccia en Carlos Trillo, en de Argentijnse stripuitgeverijen 'in de schaduw van de dictatuur', en strips van Argentijnse auteurs als Sergio Castro en Christian Montenegro. Een bijzonder en fraai ontworpen digitaal stripproject waarmee een kleine groep liefhebbers ongetwijfeld een groot plezier wordt gedaan. ***TD***

"De koning is dood, leve de koning!" Dat moet uitgever Rob van Bavel gedacht hebben toen hij op zoek ging naar opvolgers van Don Lawrence om de reeks **Storm** nieuw leven in te blazen. Van Bavel hoopt een aantal tekenaars aan zich te kunnen binden, om zo'n twee albums per jaar te kunnen uitgeven. Er zullen echter geen verschillende reeksen ontstaan, zoals bij het *Incal*-universum van Jodorowsky (o.a. *Metabaronnen, Technopaters*) het geval is. In plaats daarvan wil Van Bavel de huidige reeks gewoon voortzetten. De plaats van handeling blijft dan ook Pandarve. Als alles meezit zal deel 23 medio 2006 verschijnen, op scenario van Martin Lodewijk. ***SS***

Voor haar **Classics Deluxe** edities heeft uitgeverij **Penguin** besloten om vooraanstaande (Amerikaanse) striptekenaars het omslag te laten verzorgen. Het eerste boek is *Candide*, door de Fransman Voltaire (ISBN 0143039423). Voor deze uitgave tekende **Chris Ware** een omslag in stripvorm, zoals hij dat bijvoorbeeld ook deed met *Jimmy Corrigan*. Op de verlanglijst voor toekomstige uitgaves staan klinkende namen als Art Spiegelman, Charles Burns, Seth en Chester Brown. ***SS***

Intussen, op de redactie...
Peter de Wit
WAAROM IS ER NOG GEEN IDOLS VOOR STRIPTEKENAARS ?
De tekenaar staat op de stip en laat zijn strip zien aan de jury!
En dan moeten die dat helemaal lezen... dat ziet er niet uit op tv... Jezus, waarom is het ook zo'n saai kutmedium...
En zo heeft hij tientallen ideeën per dag.
Hmm

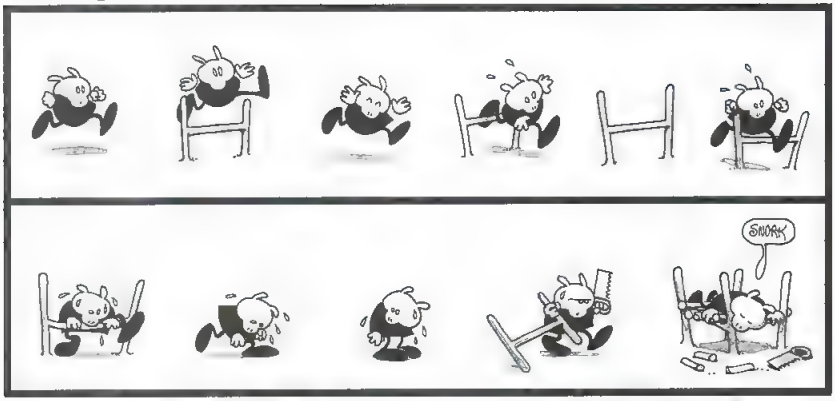

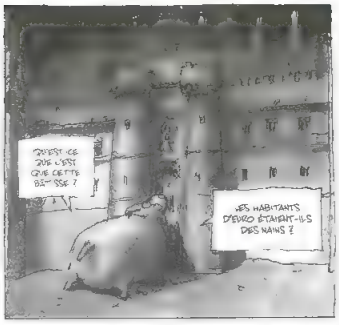

De Crécy

Het Parijse **Louvre** is een van de heiligste hallen van de kunstgeschiedenis. Een ware *Fundgrube* van de klassieke beeldcultuur. Zouden stripmakers daar nu niet eens iets leuks mee kunnen doen? Dat bleek een vruchtbaar idee van de Franse uitgever Futuropolis. Dit najaar verscheen met *Période glacière (IJstijd)* van de hand van **Nicolas de Crécy** het eerste deel van wat een reeks van vier moet worden. De Crécy laat zijn hoofdpersonen als het ware blanco, zonder kennis van de wereldgeschiedenis, door de zalen van het Louvre dwalen. Verbluft constateren zij hier met een wel heel vreemde cultuur van doen te hebben. Na De Crécy zullen in de komende maanden nog **Marc-Antoine Mathieu, Emmanuel Guibert** en **Ylsaire** hun tekenpen op het Louvre loslaten Période glacière; Éd. Futuropolis: ISBN 2 7548-0006-9; € 14,00. *TD*

In Frankrijk verschijnt bij uitgeverij Casterman in juni volgend jaar het afsluitende deel van de *De slaap van het monster*-trilogie van **Enki Bilal.** Werktitel: *Rendez-vous à Paris.* Casterman zal ook de voorgaande delen heruitgeven, net als de *Nikopol*-albums. *HvS*

We signaleerden in het vorige nummer van *ZozoLala* de wens van *Duistere Steden*-auteurs François Schuiten en Benoît Peeters om hulde te brengen aan hun grote voorbeeld Winsor McCay (1867-1934). Tot en met 8 januari 2006 kan u in 'hun' Brusselse **Maison Autrique** naar een aantal originele platen gaan kijken van *Little Nemo in Slumberland,* de reeks waarmee McCay precies honderd jaar geleden in de zondagse kleurenbijlage van de *New York Herald* furore maakte. Zie www.autrique.be McCay combineerde grafische durf (adembenemende panorama's en perspectieven) met een reeks ingenieuze variaties op hetzelfde thema. Het jongetje Nemo wordt door Morpheus, de koning van Slumberland, naar diens hof gesommeerd en krijgt onderweg steevast met allerlei moeilijkheden te maken. Naar aanleiding van de eeuw *Little Nemo* verscheen **Little Nemo. 1905-2005, un siècle de rêves.** Een uitstekend hommage met tekeningen van McCay zelf, maar ook van tekenaars op wie McCay impact had, zoals Moebius, David B., Art Spiegelman en Lorenzo Mattotti. En met tekstbijdragen van strippublicisten als Benoît Peeters, Thierry Smolderen en Pierre Sterckx. € 28,00, enkel in het Frans, www.lesimpressionsnouvelles.com. *RD*

David B

Het **Belgisch Centrum van het Beeldverhaal** bevond zich al lange tijd in zwaar weer. De kosten bedroegen al jarenlang meer dan de inkomsten en meermalen leek het einde nabij. Afgelopen oktober sprak Didier Reynders, minister van Financiën, het verlossende woord. De huur wordt verlaagd, de huurschuld kwijtgescholden en er is een subsidie toegewezen van één miljoen euro, betaald door de Nationale Loterij. *SS*

Uitgeverij BeeDee timmert flink aan de weg. Voor volgend jaar kondigt BeeDee naast nieuwe delen van al lopende series als *Wolf* (Steven Dupré) en *Joris Jofel* (Andries Brandt en Carrie Brugman) ook de integrale uitgave aan van het tot dusver onuitgegeven **Witte's Dagboek** van de onlangs overleden Fred Julsing. In de jaren zeventig en tachtig verschenen er drie vervolgverhalen van het strandjuttertje in *Taptoe* en *Donald Duck.* Samen met zijn verstripte sprookjes behoort dat tot Julsings mooiste werk.

Witte's dagboek (Fred Julsing)

Evenmin te versmaden is de integrale uitgave van het hilarische **Soeperman** van René Uilenbroek en Willem Ritstier. Naast het bekende materiaal uit *Eppo* Worde Vervolgd zal er in het eerste deel ook een nieuw verhaal verschijnen. In totaal worden het vijf albums. Zowel *Soeperman* als *Witte's Dagboek* zal in kleur verschijnen en op A4-formaat. Voorlopige planning: medio 2006. *HvS*

Agenda

Strip Turnhout is het grootste stripfestival van Vlaanderen. Het weekeinde van **17 en 18 december** pakt de organisatie weer groots uit in cultureel centrum De Warande met een grote stripbeurs en exposities over o.a. De zeven hoofdzonden van Hermann, Twintig jaar Taco Zip, Conz, Orphanimo en Jef Nys. Een ambitieus programma, waarvan alle details te vinden zijn op: www.stripturnhout.be

Van **26 tot en met 29 januari** 2006 is de West-Franse stad **Angoulême** weer even de striphoofdstad van de wereld. Met deze editie o.a. aandacht voor uitgeverij Dargaud vroeger en nu, Jules Verne in de strip, Finse strips, mangaka Kotobuki Shiriagari en natuurlijk 'festivalpresident' Georges Wolinski Meer info: www.bdangouleme.com

Wie zijn kinderen een popcultureel verantwoorde opvoeding wil geven, slepe zijn kroost de komende maanden mee naar een schouwburg ergens in Nederland. Daar is **tot maart 2006** een muzikale komedie te zien die Nick Barendsen en Henny Vrienten hebben bedacht bij **Jan, Jans en de kinderen**. De voorstelling is geschikt voor Jeroentjes en Catootjes van tien jaar en ouder. Meer info: www.janjansdekomedie.nl.

Te zien **tot en met 31 december**: werk van **Mark Retera** in het Nederlands Stripmuseum, Westerhaven 70, Groningen. Meer info: www.nederlandsstripmuseum.nl.

Liefhebbers van *Titeuf* en het andere werk van **Zep** die **voor 31 maart** 2006 in de buurt van Parijs belanden, kunnen zich haasten naar de Jardin d'Acclimatation. Daar is tot die datum de grote tentoonstelling **Le monde de Zep** te bewonderen. Meer info: www.jardindacclimatation.fr.

Titeuf (Zep)

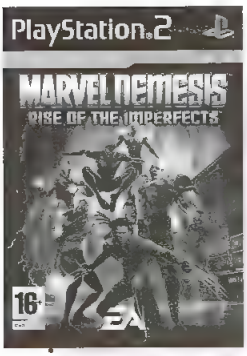

PRIJSVRAAG

Behalve dat er steeds meer films gebaseerd worden op strips (zoals recent weer *A history of violence*), geldt dat ook voor computerspellen. Een van de jongste voorbeelden daarvan is: *Marvel Nemesis: Rise of the imperfects*. Uitgever Electronic Arts Inc. heeft vijf exemplaren voor de PS2 ter beschikking gesteld voor de lezers van *ZozoLala* die minstens één strippersonage kunnen noemen dat acteert in *Marvel Nemesis*. Stuur je antwoord z.s.m. naar prijsvraag@zozolala.com

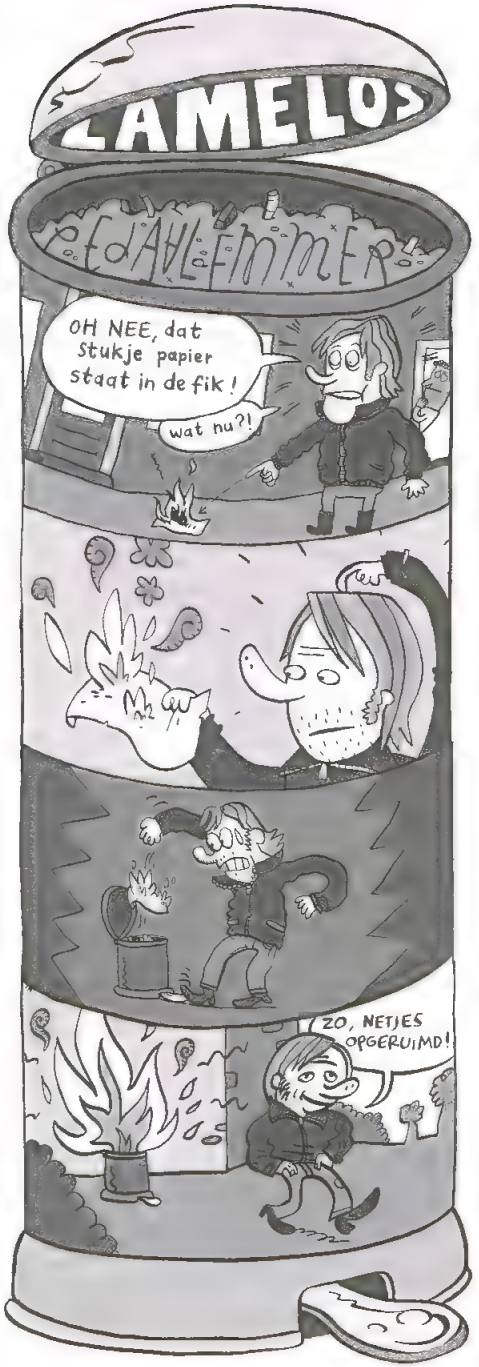

Goes in de strip (Danker Jan Oreel)

Van nul tot nu heeft een verdiende ereplek in de Nederlandse stripgeschiedenis. Valt daar op lokaal niveau niet wat leuks mee te doen? Dat dachten ze bij de stripwinkel Het paard van Troje in Goes. Ter gelegenheid van het vijfentwintigjarig jubileum van de winkel schreef en tekende **Danker Jan Oreel** de geschiedenis van zeshonderd jaar Goes. Het resultaat ligt inmiddels in de winkels. Een aantrekkelijk gebracht stukje lokale geschiedenis waarmee uitgevers in andere steden hun plaatsgenoten ongetwijfeld ook een groot plezier zouden doen. **Goes in de strip**; Uitg. Het paard van Troje; ISBN 9080953113; € 9,95. ***TD***

The dark tower (Jae Lee en Richard Isanove)

Stephen King, wel eens van gehoord? Deze meester van de horror heeft de handen ineengeslagen met uitgeverij **Marvel**. King zal een miniserie van zes delen schrijven die zich afspeelt in het Wilde Westen van *The dark tower*, het magnum opus van King. Het eerste deel zal in april 2006 verschijnen en een bundeling met harde kaft in december. Het tekenwerk wordt verzorgd door Jae Lee en de inkleuring door Richard Isanove. ***SS***

Prins Valiant-adepten. Er zijn er meer dan je denkt. Waag eens een kijkje op www.princevaliant.net om te ontdekken dat verzamelaars van over de hele wereld op zoek zijn naar dat ene deeltje in het Swahili dat jij misschien wel in de kast hebt staan. ***HvS***

Aan de Amerikaanse universiteiten is de afgelopen maanden weer hard gestudeerd op het beeldverhaal. Zo kwam redacteur **Jeet Heer** op het lumineuze idee eens te kijken wat nu zoal de kritische bronnen zijn van al dat onderzoek. Hij kwam uit bij een tiental intellectuelen die over de klassieke strip hebben gepubliceerd en bundelde deze teksten in **Arguing comics. Literary masters on a popular medium** (Univ. Press of Mississippi; ISBN 1578066875; $ 22.00) Altijd al willen weten wat Thomas Mann vond van Frans Masereels *Passionate journey*, of e.e. cummings van *Krazy Kat*? Dan is *Arguing comics* de plek om te beginnen.

Origineel onderzoek werd verricht door *Comics Journal*-verslaggever annex cultuurwetenschapper **Bart Beaty**. Hij dook in het verhaal van de roemruchte doctor Fredric Wertham, die in de jaren vijftig met zijn boek *Seduction of the innocent* een kruistocht startte tegen de in zijn ogen verderfelijke *comic books*. Bedoeld of onbedoeld? Dat is nog maar de vraag, argumenteert Beaty in **Fredric Wertham and the critique of mass culture** (Univ. Press of Mississippi; ISBN 1578068193; $ 20.00).

Helemaal goed bekeken hadden ze het bij Yale University. Daar poogden ze samen met het Hammer Museum in Los Angeles de vijftien grootste 'meesters' van de Amerikaanse strip aan te wijzen. Onder anderen Robert Crumb, Herriman, Art Spiegelman en Jack Kirby worden geëerd met essays van collega-auteurs als Jules Feiffer en Patrick McDonnell. **Masters of American Comics**; Yale Univ. Press; ISBN 030011317X; $ 45.00. ***TD***

Tarama Drewe (Posie Simmonds)

Genoten van *Madame Bovery*? Neem dan eens een kijkje in het Britse dagblad *The Guardian* of op hun website books.guardian.co.uk/tamaradrewe. Daar loopt momenteel de voorpublicatie van Posie Simmonds nieuwe strip, **Tarama Drewe**. Opnieuw een zedenschets van bovenmodale burgers die zich lichtelijk vertwijfeld afvragen waarom de idylle uitblijft op het (Britse) platteland. De vorm van *Tamara Drewe* is dezelfde als die van *Madame Bovery*, een vlot lezende mengeling van gedrukte teksten en strip, alleen werkt Simmonds dit keer in kleur. ***TD***

Fans van **Piet Wijn** hebben weer eens iets om hun verzameling mee te completeren: het album *Trollenverhaaltjes* bundelt korte verhaaltjes die begin jaren tachtig verschenen in de kinderbladen *Okki* en *Jippo*. De verhaaltjes werden opgesierd met sfeervolle prentjes van Wijn. Wie het niet in zijn speciaalzaak vindt, kan het boek bestellen via thekeijposition@planet.nl ***HvS***

Prijsvraag

In *Jim Woodrings* tekstloze strip *Frank* reiken Walt Disney en Jeroen Bosch elkaar de hand. Het is een vreemde visuele confrontatie, die sinds kort ook in beweging te zien is. Het Japanse multimediabedrijf Presspop bracht negen korte animatiefilms van *Frank* uit op één dvd. *Visions of Frank* heet de schijf, waarop Japanse animatoren hun visie op Woodrings wonderlijke creatie bieden. Meer info: www.presspop.com.

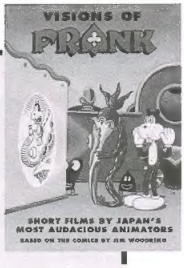

Met dank aan Presspop kunnen wij vijf gratis dvd's weggeven aan de lezers die ons laten weten in welk Nederlands striptijdschrift *Frank* tien jaar geleden zijn Nederlandse debuut heeft gemaakt. Stuur je antwoord voor 1 januari 2006 naar prijsvraag@zozolala.com.

Stripvoorspelling

Dit overzicht van te verschijnen strips is gebaseerd op door de uitgevers aangeleverde informatie. Ondanks de zorgvuldigheid waarmee het wordt samengesteld, komt het regelmatig voor dat de boeken in werkelijkheid pas later verschijnen. Achter elk album staan de prijs (in euro's) en de uitvoering (slappe kaft/harde kaft) vermeld. Het cursieve commentaar is van de ZozoLala-redactie.

Te verschijnen in december 2005 en januari 2006

Atlas

De kat van de rabbijn 3: De exodus (Sfar) 16,50; hk.

BeeDee

Taco Zip: Zuigen met de tenen (Cromheecke) 19,95; sk. *Dikke bloemlezing op pocketformaat van een van de allerleukste Vlaamse krantenstrips ooit (ook bekend uit de pre-Sigmund Volkskrant).*

Bries

Dr. Carnacki 1 (Van de Wiele/Nieuwenhuis) 5,00; sk.
Flo 2: De dagelijkse heldendaden (De Goede) 5,00; sk.

Casterman

Headshot 3 (Wilson/Matz) sk.
Libertad 1: Che guevara (Wozniak/Charles/Maryse) *Stripbio getekend door de tekenaar van De Sterrenjagers op scenario van de makers van India dreams.*
Tombelaine 3 (Capo/Chaillet) sk.
Venetiaanse suites 9 (Warn's/Raives) hk.

Dupuis

Jommeke 231: Het zeemeerdinges (Nys) 3,95; sk.
K3 12: De kletskousclub (Roelens/Ruysbergh) 4,20 sk.
De kleine Robbe 12: 't Is me wat moois! (Tome/Janry) 4,50; sk.
Senne en Sanne 1: Rebecca R. (Verhaegen) 4,50; sk. *Suske en Wiske, maar dan net even anders. Het roemruchte album van Marc Verhaegen dat door de erven-Vandersteen werd geweigerd.*

Glénat

20th Century Boys (Urasawa) 6,95; hk. *Nieuwe mangareeks en volgens kenners van shonen manga, een goede.*
Giacomo C. 13: De vlucht (Griffo/Dufaux) 5,95; sk.
Giacomo C. 14: Goudlokje (Griffo/Dufaux) 5,95; sk.
De pioniers van de nieuwe wereld 15: De keuze van Crimbel (Charles) 9,95; hk.
De schilderleraar 3: Eerste concert (Fauré/Makyo) 12,95; hk.

Lombard

Lester Cockney 9: Op de vuist (Franz) 4,95; sk. *De allerlaatste Lester Cockney, die wijlen Franz nog vlak voor zijn dood maakte.*
Rik Ringers 71: De laatste keizerin (Tibet/Duchateau) 4,95; sk.
De Smurfen 25: Smurfensalade (Borecki/Culiford/Parthoens) 4,95; sk.
Vlad 7: 15 november (Griffo/Swolfs) 4,95; sk.

Oog & Blik

Baobab (Igort) 9,95; sk. *Van de maker van Vijf is het magische getal.*
Insomnia (Broersma) 9,95; sk.
Kafka voor beginners (Crumb/Mairowitz) *Stijlvolle getekende introductie tot het werk van K.*
Kleine West Coast Blues (Tardi/Manchette) hk. *Tardi's eerbetoon aan de geëngageerde thrillerschrijver Manchette. Zie elders in deze ZozoLala.*
Nicky Naffer 1: De gangster zonder blaffer (Larcenet) *Multiculti-komedie door de maker van De dagelijkse worsteling.*
De onschuldigen (Gipi) 9,95; sk. *Nederlands boekdebuut van de getalenteerde Italiaan Gipi.*

Silvester

Kinky & Cosy 3: Al dan niet binnen of buiten (Nix) 6,99; sk.

Standaard

Bij Fanny op schoot 1 (Merho/Stallaert) 4,95; sk.
FC De Kampioenen 40: De groene zwaan (Leemans) 4,50; sk.
Orphanimo 7: De wezen van de wind; 3,99; sk.
De rode ridder 208: De blauwe heks (Schulz/Lodewijk) 3,99; sk.
Suske en Wiske 289: De kaduke klonen (Morjeau e.a.) 3,99; sk. *Senne en Sanne, maar dan net even anders.*
Urbanus 115: Caesar, de bosfopper (Linthout/Urbanus) 3,99; sk.

Niet aangekondigd toch verschenen

Aberzen 1 t/m 3; Talent; 13,95; hk.
Als maandagochtend een gestalte had (Argibald) BeeDee; 9,95; sk. *Cartoons.*
Arin 2: Arin en het volk van de hunebedbouwers (Wijtsma/Le Roux) Edu'Actief; sk.
De avonturen van Dean, Gene & Evelyn: Het geheim van de graal (Jinx) Le Rigeau.
De avonturen van nonkel Zigomar, Snoe en Snolleke: De witte Maw-Maw (De Moor) Brabant Strip. *Oud werk van Bob de Moor.*
Black Hills 4: One Eye (Marc-Renier/Swolfs) Arboris; sk.
Blacksad 3: Rode ziel (Guarnido/Canales) Dargaud; 7,50; sk.
Bloed & stilte 14; Talent; 7,99; sk.
Bouncer 4: De wraak van de beul (Boucq/Jodorowsky) Oog & Blik; 14,95; hk.
Bud Broadway 4. Het einde van Indië (Heuvel) Boumaar; 9,95; sk.
Burengerucht (Zak) De Harmonie; 10,00; sk. *Cartoons.*
Giacomo C. 10 t/m 12 (Griffo/Dufaux) Glénat; 5,95; sk.
Cedric 20: Klaar! (Laudec/Cauvin) Dupuis; 4,20; sk.
Celadon run 4; Talent; 7,99; sk.
Charoon & Het IME (Schouteden) michael.kak.be; 14,95. *Eigen-beheerdebuut van Koen Schouteden.*

ADVERTENTIE

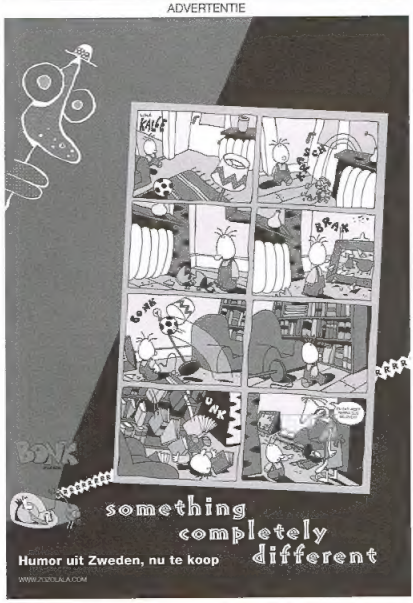

Chinaman 8: De gehangenen (Taduc/Letendre) Dupuis; 4,50; sk. *Eerste aflevering van een nieuw tweedelig verhaal.*
Cordelia 6: Haar goesting (Ilah) Oogachtrend; 9,00; sk.
Donald Duck, jaargang 1956, 1 en 2 (Diversen) Sanoma; 29,95; hk. *Herdruk in twee delen van de vijfde jaargang van het vrolijk weekblad.*
De dromenjagers 2: De katten (Arnaud/Ferry) Glénat; 12,95 hk.
Het eeuwige rijk 1: Eer van een krijger (Parillo/Latil) Talent; 7,99; sk; 13,95; hk.
Geïllustreerde cartografie van de wereld van Troy (Tarquin/Arleston) Talent; hk. *Speels gebrachte achtergronden bij de fantasyreeks Lanfeust van Troy.*
Dochters van Afrodite 1: Dood à la carte (Taymans/Jamar) Talent; 14,95; hk.
Geheimen: De slang onder het ijs 2 (Jovanovic/Giroud) Dupuis; 6,95; sk.
Goes in de strip (Oreel) Het paard van Troje; 9,95; hk. *Avonturen 'van nul tot nu' in historisch Goes. Zie PrikBord.*
Introx 2; Talent; 7,99; sk.
Jubelientje: Pakt uit (Hagen/Hopman) Querido; 12,50; hk. *Frise kinderstrip.*
The Kid 3 (Michel/Crisse) Talent; 7,99; sk.
Kinderleed Komix 4 (De Heer) Senoeni.net; 4,00; sk.
Kookaburra Universe 2; Talent; 7,99; sk.
Kwistig kwissen (Nys) Mezzanine. *Vlaams volksvermaak. Kwisboek t.g.v. 50 jaar Jommeke.*
Lance Crow Dog 2 en 3; Vinci; sk.
Loranne 3: Frisco (Nicaise/Dieter) Talent; 7,99; sk en 13,95; hk.
Mango & Spit 2: Dig deep (Tilkin) Aardappelcomics.com; 3,00; sk.
De Mof 6 t/m 9 (Stalner/Bardet) Blitz; 14,95; hk.
Mulligan 1: New-York 1933 (Berck/Macherot/Yvan Delporte) Brabant Strip.
Naar Tokyo! (De Jong) Senoeni.ner; 5,00; sk. *Mini-ode aan Akira door de 16-jarige manga-liefhebster Aimée de Jongh. Meer over manga vertelt zij in het tegelijkertijd verschenen Ai-chan TV.*
Nash 8; Talent; 7,99; sk.
Nemesis 3 t/m 5; Vinci; 7,99; sk.
De nieuwe tsaren 2: Het Blast-effect (Delitte) Glénat; 12,95; hk.
Nova Genesis 2: Grand canyon (Chabbert/Boisserie) Blitz; 17,50; hk.
Oki 6: Buikpijn (Juszezak/Godard) Arboris; sk.
Olga geeft het startschot (Laan) BeeDee; 9,95; sk. *Cartoons van de geraffineerd geluarde dame uit Zone 5300.*
Jef Nys. Ongekend veelzijdig (Van Ryck) Mezzanine; 18,50. *Biografie gewijd aan de geestelijk vader van Jommeke.*
Over gepeins (Kooistra) mennomail.nl; 4,00; sk. *Debuut van webcomic-tekenaar Menno Kooistra.*
De passanten van het maanlicht 3: Sabazius (Paturaud/Mosdi) Glénat; 12,95; hk.
Pin up 9: Gif (Berthet/Yann) Dargaud; 7,50; sk.
Professor Bell 1 t/m 3 (Sfar) Toog; sk.
De psy 13: Wat zei u? (Bedu/Cauvin) Dupuis; 4,20; sk.
Qumran 2: De boekrol van de vrouw (Gemine/Makyo/Abécassis) Glénat; 12,95; hk.
De Schorpioen 6: De schat van de tempel (Marini/Desberg) Dargaud; sk.
Scribbly 5: Verzonken stad Zahn Luac (Arends) Silvester; 9,95; sk.
Studio Parat 2 (Diversen) Aardappelcomics.com; 5,00; sk. *Werk van studenten stripmaken in Hasselt.*
Esther Verkest 3: Van de hak op de tak (Kim) Oogachtrend; 9,50; sk.
Largo Winch 14: De wet van de dollar (Francq/van Hamme) Dupuis; 4,95/9,80; sk./hk.
Wolf 8: Ginnungagap (Dupré) BeeDee.
Xlnk 3: Gabba gabba hey (Boon) Dupuis; 4,20; sk.
Yakuza 3; Vinci; 7,99; sk.
Usagi Yojimbo 7 t/m 10 (Sakai) Enigma; sk.
Zilveren maan boven Providence 1 (Herenguel) Glénat; 12,95; hk. *Western van de hand van de maker van Kràn. Zie Het laatste oordeel.*
Zornik 1: De Maltese legende (Van Haegen/Boon) Dupuis; 4,80; sk.

Uno Mundo wereldstrips

In het buitenland verschijnen stapels prachtige strips die ons taalgebied amper bereiken. Kwaliteit kent echter geen grenzen. Daarom hieronder een selectie van de meest opvallende buitenlandse titels van de laatste twee maanden. De prijzen in euro's vallen bij importtitels overigens doorgaans wat hoger uit.

Tekstloos

Destin (Nückel) Ed. Imho; 25,00; sk. *Liefhebbers van Lynd Ward en Frans Masereel opgelet: herdruk van uniek tekstloos verhaal uit 1930 van Otto Nückel.*
Escales (De Crécy) Cornélius; 17,00; sk. *Vrij tekenwerk van de maker van Prosopopus en Foligatto.*
He done her wrong (Gross) Fantagraphics; $ 16.95; hk. *Langverwachte herdruk van Milt Gross' komische meesterwerk uit 1930.*
Louis au ski (Delisle) Delcourt; 10,00; hk. *Gags over een fantasierijk jongetje op wintersport. Door de maker van Pyongyang.*
Parcours pictural (Shaw) Atrabile; 14,00; sk. *Een symfonie in rasterpunten. Abstract werk van Greg Shaw.*

Les bandes dessinées

L'amateur 1 (Got) Ed. Humeurs; 20,00; sk. *Bloemlezing van het veelzijdige werk van de*

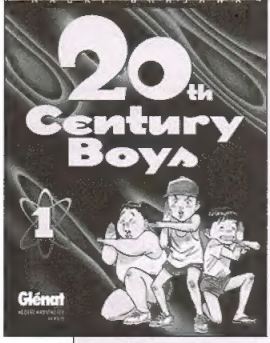

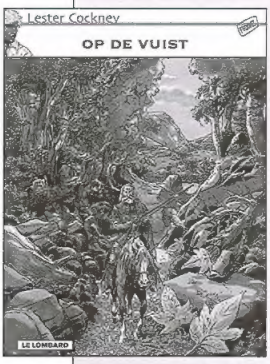

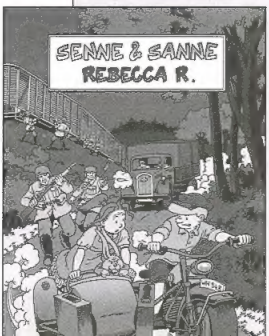

Franse cultauteur Got (o.a. op scenario van Lewis Trondheim). Eerste deel van twee.

L'Art selon Madame Goldgruber (Mahler) L'Association; 13,00; sk. *De Oostenrijker Nicolas Mahler en zijn strijd tegen belastinginspectrice Goldgruber: maakt hij nu bona fide kunst of niet?*

Black et Mortamère niquent la système (Pixel Vengeur) Le Cycliste; 10,00; hk. *Geinige 'parental advisory'-versies van o.a. Blake en Mortimer, de Incal en Donjon.*

Brasilia (Diversen) Requins Marteaux; 40,00; hk. *Een grafische reis naar de krankzinnige, modernistische Braziliaanse hoofdstad midden in het oerwoud. Met beelden van o.a. Jochen Gerner, Beb Deum en Thierry van Hasselt, stripmakers die net als de stad zelf 45 jaar oud zijn.*

Chocottes au sous sol (Blanquet) La joie de lire; 9,80; hk. *Afgedankt kinderspeelgoed keert zich tegen hun ondankbare eigenaartjes. Zwart sprookje van horrorcoryfee Stéphane Blanquet.*

Les complots nocturnes (David B.) Futuropolis; 15,00; sk. *Korte droomverhalen van de maker van Babel.*

Ferrandez. Une monographie (Buch) Mosquito; 18,00; sk. *Monografie gewijd aan de auteur van Algerijnse dagboeken en Achterland.*

Les fils d'octobre (Maslov) Denoël; 20,00; sk. *Korte verhalen over hedendaags Rusland van de auteur van Jeunesse soviétique.*

Gainsbourg (Diversen) Soleil; 14,95; hk. *Muzikale verstrippingen van de gruizigste aller chansonniers, door o.a. Dany, Bajram en Herenguel.*

Fritz Haber 1: L'esprit du temps (Vandermeulen) Delcourt; 17,50. *Geaquarelleerd portret van opmerkelijke Nobelprijs-winnende joodse, nationalistische chemicus, die o.a. aan de wieg stond van vindingen als het mosterdgas en Zyklon B. Eerste deel van drieluik.*

Klezmer 1: La conquête de l'est (Sfar) Gallimard; 15,90; sk. *Muziltov! Nieuwe serie van productiekanon Joann Sfar over joodse muzikanten. Een ashkenazisch antwoord op het sefardische De kat van de rabbijn, aldus de auteur.*

Little Nemo1905-2005. Un siècle de rêves (Diversen) Impressions Nouvelles; 28,00; hk. *Stijlvol hommage aan McCays honderd jaar oude meesterwerk. Zie PrikBord.*

Paroles des sourds (Diversen/Corbeyran) 10,95; sk. *21 korte strips over doven, getekend door o.a. Larcenet, Davodeau en Tronchet.*

Pascin (Sfar) L'Association; 23,00; sk. *Rauw portret van de schilder Pascin (1885-1930). Misschien wel het meest ambitieuze project van de maker van De kat van de rabbijn. Tegelijkertijd verschijnt bij dezelfde uitgever in kleur La java bleue, een verhaal eveneens geënt op het leven van Pascin.*

Période glacière (De Crécy) Futuropolis; 14,00; hk. *Nicolas de Crécy schurkt aan tegen de beeldcultuur van het Louvre. Zie PrikBord.*

Le sourire du clown 1 (Brunschwig/Hirn) Futuropolis; 14,00; sk *Psychologische thriller die speelt in de Franse banlieue. Door de makers van De macht der onschuldigen, eerste deel van drie.*

Comix

676 apparitions of Killoffer (Killoffer) Typocrat Press; $ 25.95; sk. *Zeer welkome Engelse vertaling van inventief boek van een van de oprichters van L'Association.*

Bone sharps cowboys & thunder lizards (Cannon/Petrosky/Ottaviani) GT Labs; $ 22.95. *Geromantiseerde wetenschapsdocumentaire over de opwinding rond de vondst van dinosaurusfossielen in de VS van eind 19e eeuw. Van de maker van Suspended in language.*

Will Eisner. A Spirited life (Andelman) M Press; $ 14.95; sk. *Geautoriseerde biografie van de begin dit jaar overleden strippionier.*

Wimbledon Green. The greatest comic book collector in the world (Seth) Drawn & Quarterly; $ 19.95; hk. *Ironisch-nostalgische blik op het verzamelaarswereldje door de maker van Het leven is een geschenk*

Japan (Diversen) Fanfare/Ponent Mon; $ 25.00. *Nóg een zeer welkome vertaling: hedendaags Japan door de ogen van o.a. Frédéric Boilet, Nicolas de Crécy, Étienne Davodeau en François Schuiten.*

Little Nemo in Slumberland (McCay) Sunday Press Books; $ 120.00; hk. *Prijzige maar juichend ontvangen herdruk van McCays meesterwerk op origineel, groot krantenformaat.*

Mad night (Sala) Fantagraphics; $ 18.95; sk. *Neo-horror van Richard Sala, in de lijn van The chuckling whatsit.*

Pizzeria kamikaze (Hanuka/Keret) Alternative Comics; $ 14.95; sk. *Stripbewerking van een kort verhaal van de Israëlische schrijver Etgar Keret.*

Pyongyang (Delisle) Drawn & Quarterly; $ 19.95; hk. *Communistische dictatuur voor beginners. Engelse versie van stripdocumentaire over Noord-Korea.*

Recidivist (Sally) La Mano 21; $ 15.00; sk. *Bloemlezing van de minicomics van de bassist van de slowcore-band Low.*

Night fisher (Johnson) Fantagraphics; $ 12.95; sk. *Jong en high zijn op Hawaï. Debuut van R. Kikuo Johnson.*

World War 3 Illustrated 36 (Diversen) Top Shelf; $ 5.00; sk. *25-jarig jubileum van het meest kritische Amerikaanse stripblad. 'Neo-con special' met bijdragen van o.a. Peter Kuper, Joe Sacco en Eric Drooker.*

You ain't no dancer 1 (Diversen) youaintnodancer.com $ 5.95; sk. *Nieuwe anthologie met bijdragen van o.a. Hope Larson en Jeffrey Brown.*